

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΤΜΗΜΑ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ
ΤΡΑΠΕΖΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗΣ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΣΤΗ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ
ΓΙΑ ΣΤΕΛΕΧΗ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ: ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ ΚΑΙ ΑΝΤΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ
ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΣΟΦΙΑ ΖΕΒΟΛΗ (ΜΧΑΝ 1108)

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ: ΤΣΙΡΙΤΑΚΗΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ

ΜΕΛΗ ΤΡΙΜΕΛΟΥΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ:

ΑΝΘΡΩΠΕΛΟΣ ΜΙΧΑΗΛ
ΕΓΓΛΕΖΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2013

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο στόχος της παρούσας μελέτης είναι να προσεγγίσει πιθανές απαντήσεις στο ερώτημα πόσο επιδρά η συγκέντρωση του τραπεζικού τομέα στο επίπεδο ανταγωνιστικότητάς του με βάση την εμπειρική οικονομική ανάλυση. Η εμπειρική διερεύνηση της επίδρασης της περαιτέρω συγκέντρωσης του τραπεζικού κλάδου σε δείγμα των 44 μεγαλύτερων τραπεζών από την Ελλάδα και το Βέλγιο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η συγκέντρωση δεν μειώνει την αποτελεσματικότητα του τραπεζικού τομέα.

ABSTRACT

The main target of this survey is to give probable solutions to the question how much the bank concentration affects the level of competitiveness on the evidence of the empirical economic analysis. The empirical investigation of the impact of the bank concentration in a sample of the 44 biggest banks from Greece and Belgium concludes that the concentration doesn't reduce the competitiveness of the banking sector.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

<u>ΕΙΣΑΓΩΓΗ</u>	σελ. 5-8
1) <u>Ιστορική Εξέλιξη Τραπεζών</u>	σελ. 8-21
1.1 <i>Οι πρώτες τράπεζες στον κόσμο: Ιστορική Αναδρομή</i>	σελ. 8-17
1.2 <i>Η ιστορική εξέλιξη του ελληνικού τραπεζικού συστήματος</i>	σελ. 17-21
2) <u>Ελληνικό Τραπεζικό Σύστημα: Διάρθρωση και Όροι Λειτουργίας</u>	σελ. 21-38
2.1 <i>Δομή του Τραπεζικού Συστήματος</i>	σελ.21-33
2.1.1 Φορείς που δραστηριοποιούνται στο Ελληνικό Χρηματοπιστωτικό Σύστημα.....	σελ. 21-28
2.1.2. Τραπεζικά καταστήματα και εναλλακτικά δίκτυα διανομής χρηματοπιστωτικών προϊόντων και υπηρεσιών στην Ευρωπαϊκή Ένωση, την ευρωζώνη και την Ελλάδα.....	σελ. 28-30
2.1.3 Μετοχολόγιο των εισηγμένων στο Χρηματιστήριο Αθηνών εμπορικών τραπεζών.....	σελ. 30
2.1.4. Χρηματιστηριακές εξελίξεις.....	σελ. 31-33
2.2. <i>Βασικοί οικονομικοί δείκτες των ελληνικών τραπεζών</i>	σελ. 34-38
2.2.1. Λόγος δανείων προς καταθέσεις.....	σελ. 34
2.2.2. Δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας.....	σελ. 34-36
2.2.3. Αποδοτικότητα και αποτελεσματικότητα ελληνικών τραπεζών.....	σελ. 36-38
3) <u>Τραπεζικό σύστημα και οικονομική δραστηριότητα</u>	σελ. 38-40
3.1 <i>Τραπεζικό σύστημα και ΑΕΠ</i>	σελ. 38-39
3.2 <i>Μερίσματα που καταβάλλουν οι τράπεζες στους μετόχους τους</i>	σελ. 39-40

4) **Συγκέντρωση και ανταγωνιστικότητα του τραπεζικού κλάδου.....σελ. 40-48**

4.1 *Θεωρητικές και εμπειρικές προσεγγίσεις της σχέσης συγκέντρωσης και ανταγωνιστικότητας του τραπεζικού κλάδου.....σελ. 40-47*

4.2 *Προσδιοριστικοί παράγοντες της συγκέντρωσης και ανταγωνιστικότητας του τραπεζικού συστήματος.....σελ.47-48*

5) **Δείγμα και μεθοδολογία.....σελ. 48-49**

6) **Εμπειρικά αποτελέσματα.....σελ. 49-51**

7) **Συμπεράσματα.....σελ.52**

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....σελ. 53 - 55

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το ελληνικό χρηματοπιστωτικό σύστημα υπήρξε πρωτοπόρος κλάδος στη διαδικασία μετασχηματισμού και σύγκλισης της ελληνικής οικονομίας. Μέρος της οικονομικής προόδου που έχει επιτελεστεί τα τελευταία χρόνια μπορεί να αποδοθεί σε αυτόν. Οι ελληνικές τράπεζες πλέον ανήκουν στο πιο δυναμικό κομμάτι της ελληνικής οικονομίας.

Με την είσοδο όμως της χώρας μας στην ΟΝΕ, οι ελληνικές τράπεζες είχαν να αντιμετωπίσουν την πρόκληση του ολοένα και αυξανόμενου διεθνοποιημένου ανταγωνισμού στα πλαίσια του ενοποιημένου χρηματοπιστωτικού χώρου που δημιούργησε η έλευση του ενιαίου νομίσματος, η μεγάλη πρόοδος στον τομέα των νέων τεχνολογιών και η απελευθέρωση των αγορών χρηματοπιστωτικών προϊόντων.

Ακολουθώντας τις διεθνείς τάσεις απελευθέρωσης του διεθνούς χρηματοπιστωτικού συστήματος, η διαδικασία αναδιάρθρωσης του ελληνικού χρηματοπιστωτικού συστήματος ξεκίνησε στο τέλος της δεκαετίας του 1980. Πραγματική δύναμη όμως απέκτησε στις αρχές του 1990 που οδήγησε μέχρι και την πλήρη απελευθέρωση, δημιουργώντας νέα δεδομένα και πολλές ευκαιρίες για τα εγχώρια χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Η απελευθέρωση της αγοράς περιελάμβανε την απελευθέρωση των επιτοκίων, τα οποία τώρα δεν είναι διοικητικά καθοριζόμενα αλλά προσδιορίζονται από τις δυνάμεις της αγοράς, την κατάργηση των άμεσων πιστωτικών περιορισμών και τον εκσυγχρονισμό των αγορών χρήματος και κεφαλαίου.

Η απελευθέρωση του ελληνικού χρηματοπιστωτικού συστήματος ολοκληρώθηκε τον Ιούνιο του 2000, όταν η Τράπεζα της Ελλάδος μείωσε το ποσοστό υποχρεωτικών διαθεσίμων από 12% σε 2% σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά δεδομένα. Περίπου την ίδια στιγμή, η νομισματική πολιτική εναρμονίζονταν πλήρως με αυτή της ΕΚΤ. Με την απελευθέρωση του τραπεζικού συστήματος, η ισχυροποίηση της τραπεζικής εποπτείας, έγινε κεφαλαιώδους σημασίας ζήτημα. Οι εξελίξεις σε αυτόν τον τομέα ακολούθησαν πολύ στενά τις εξελίξεις στις άλλες χώρες της Ε.Ε. Είναι εμφανές λοιπόν, ότι οι ελληνικές τράπεζες λειτουργούν πλέον σε ένα ανταγωνιστικό περιβάλλον ελεύθερο από κρατικό έλεγχο και παρεμβατισμό που εμπόδιζε την πρόοδο τους.

Το σκηνικό στο εγχώριο χρηματοπιστωτικό σύστημα μεταβλήθηκε αρκετά με την σταδιακή απελευθέρωση. Η δεκαετία του 1990 σημαδεύτηκε από την ενίσχυση των μεριδίων αγοράς των ιδιωτικών τραπεζών σε βάρος των κρατικών είτε μέσω των ιδιωτικοποιήσεων μικρών κρατικών τραπεζών είτε μέσω της αυτόνομης οργανικής ανάπτυξης των εργασιών τους.

Οι ιδιωτικοποιήσεις έδωσαν το έναυσμα για την περαιτέρω συγκέντρωση του κλάδου μέσω συγχωνεύσεων και εξαγορών ώστε πλέον να συγκαταλέγεται ο εγχώριος τραπεζικός τομέας από τους πλέον συγκεντρωμένους στην Ευρώπη με τις πέντε μεγαλύτερες εμπορικές τράπεζες να ελέγχουν κάτι παραπάνω από το 90% του συνολικού ενεργητικού του κλάδου των εμπορικών τραπεζών.

Έπειτα από μερικά χρόνια επέκτασης και ανακατατάξεων στον εγχώριο τραπεζικό τομέα τα πιστωτικά ιδρύματα κατευθύνουν πλέον την προσπάθεια τους στην λειτουργική συγχώνευση και ενοποίηση των τραπεζών που εξαγοράστηκαν και στην αξιοποίηση των συνεργιών και των οικονομιών κλίμακας. Παράλληλα πολλές από αυτές πλέον στρέφονται στην σύναψη στρατηγικών συμμαχιών με εγχώριους ή διεθνείς οργανισμούς.

Από την άλλη πλευρά η δομή του ευρωπαϊκού χρηματοοικονομικού τομέα άλλαξε με πολύ γοργούς ρυθμούς. Οι ευρωπαϊκές τράπεζες αντιμετώπισε με τον αυξανόμενο ανταγωνισμό και την παγκοσμιοποίηση που δημιούργησε η έλευση του κοινού ευρωπαϊκού νομίσματος και των τεχνολογικών καινοτομιών, πέρασαν σε μια νέα εποχή. Στο καινούργιο περιβάλλον, ο παράγοντας «μέγεθος» έχει γίνει ιδιαίτερα σημαντικός, τα παραδοσιακά σύνορα ατόνησαν και οι τεχνολογικές μεταβολές άλλαξαν πολύ τους κανόνες του παιχνιδιού.

Όσο η πίεση να βελτιωθεί η αποδοτικότητα αυξάνεται, τόσο αυξάνεται και η τάση συγκέντρωσης στον κλάδο. Την περίοδο 1998-2000 περισσότερες από 20 από τις 40 μεγαλύτερες τράπεζες στην ζώνη του Ευρώ ήταν εμπλεκόμενες σε διαδικασίες συγχωνεύσεων και εξαγορών. Η μετάβαση στο ενιαίο νόμισμα φαινόταν να έχει ισχυροποιήσει περισσότερο την τάση συγκεντρωτισμού στον ευρωπαϊκό τραπεζικό τομέα, καθώς έκανε εφικτές τις οικονομίες κλίμακας. Στα μέσα της δεκαετίας του 1980 υπήρχαν περισσότερα από 11.000 πιστωτικά ιδρύματα στην ευρώ-ζώνη συγκρινόμενα με περίπου

7.500 που υπάρχουν σήμερα. Αυτό αντικατοπτρίζει μια μείωση 3.500 ιδρυμάτων μέσα σε 15 χρόνια ή μια ετήσια μείωση περίπου 230 ιδρύματα.

Σε αυτό το πλαίσιο, όπου οι ευρωπαϊκές τράπεζες προσπαθούν να απαλλαγούν από την υπερβάλλουσα δυναμικότητα που δημιουργείται από το πρόσφατο κύμα συγκέντρωσης, τραπεζικοί τομείς όπως ο ελληνικός που έχουν μεγάλα περιθώρια ανάπτυξης εμφανίζονται καλύτερα τοποθετημένοι.

Παρ' όλα αυτά, οι ελληνικές τράπεζες από άποψη μεγέθους εξακολουθούν να θεωρούνται «μικρές» για τα ευρωπαϊκά δεδομένα. Σύμφωνα με στοιχεία της κοινοτικής στατιστικής υπηρεσίας Eurostat το 1999 μόλις 4 ελληνικές τράπεζες εμφάνιζαν μέγεθος ενεργητικού από 10-99 δις ευρώ σε συνολικά 8.330 εξεταζόμενα πιστωτικά ιδρύματα στις 15 χώρες μέλη. Στα επίπεδα των τεσσάρων αυτών ελληνικών τραπεζών κινούνται περί τα 279 ευρωπαϊκά πιστωτικά ιδρύματα. Συνολικά στην Ευρωπαϊκή Ένωση 31 ευρωπαϊκές τράπεζες κινούνται σε επίπεδο ενεργητικού άνω των 99 δις ευρώ. Οι πιέσεις που ασκήθηκαν στις ελληνικές τράπεζες από την μετάβαση στο Ευρώ και τις εξελίξεις επηρέασαν σημαντικά τις στρατηγικές τους και μετέβαλλαν τις πηγές κερδοφορίας τους. Η απελευθέρωση των χρηματοοικονομικών αγορών η οποία είχε ως αποτέλεσμα την δημιουργία νέων δανειακών προϊόντων και την απελευθέρωση των επιτοκίων, είχε σαν αποτέλεσμα την αύξηση του καθαρού επιτοκιακού περιθωρίου. Η σημαντική αύξηση του ΑΕΠ συνδυαζόμενη με τα χαμηλά επιτόκια θα έχει ως αποτέλεσμα την σημαντική μεγέθυνση των τραπεζικών χαρτοφυλακίων χορηγήσεων. Η εμπειρία της Πορτογαλίας, μιας χώρας με παρόμοιο βαθμό ανάπτυξης του χρηματοπιστωτικού τομέα, έδειξε πως με την έλευση του Ευρώ και σε συνδυασμό με το θετικό μακροοικονομικό περιβάλλον, ο τραπεζικός δανεισμός αυξήθηκε σε μεγάλο βαθμό. Ο αυξημένος ανταγωνισμός, μεταξύ των χρηματοοικονομικών ιδρυμάτων και μη-χρηματοοικονομικών εταιρειών έτεινε να συμπιέσει τα επιτοκιακά περιθώρια και να πιέσει τις τράπεζες να επεκταθούν σε άλλα, μη παραδοσιακά προϊόντα και υπηρεσίες. Επιπλέον, η τάση αποδιαμεσολάβησης και η χαμηλή αποδοτικότητα παραδοσιακών καταθετικών προϊόντων, όπως οι τραπεζικές καταθέσεις, επηρέασε την ρευστότητα των τραπεζών αναγκάζοντας αυτές να στραφούν σε εναλλακτικές μορφές άντλησης κεφαλαίων, αυξάνοντας έτσι το κόστος τους.

Για τους παραπάνω λόγους υπάρχει έντονο το ενδιαφέρον των ερευνητών σήμερα για το ερώτημα που αφορά τον τραπεζικό κλάδο: Πώς επιδρά η συγκέντρωση του κλάδου στην ανταγωνιστικότητα; Δηλαδή, θα μπορούσαμε να έχουμε έναν τραπεζικό κλάδο με λιγότερες και μεγαλύτερες επιχειρήσεις χωρίς να μειωθεί η ανταγωνιστικότητα του κλάδου; Τελικά, η διαδικασία συγκέντρωσης του κλάδου θα είχε σαν όφελος μεγαλύτερη ασφάλεια και σταθερότητα στο σύστημα χωρίς κόστος για την κοινωνία;

Η σχέση μεταξύ συγκέντρωσης και ανταγωνιστικότητας του κλάδου συσσωρεύει την προσοχή ακαδημαϊκών, τραπεζικών στελεχών και κανονιστικών μηχανισμών, λόγω της ύπαρξης αντικρουόμενων απόψεων αναφορικά με την αιτιότητα της σχέσης. Μια άποψη αναφέρεται στην ολιγοπωλιακή δύναμη των μεγάλων τραπεζών, οι οποίες συνεπικουρούμενες από κανονιστικά εμπόδια αποτρέπουν τον δυνητικό ανταγωνισμό και μειώνουν την αποτελεσματικότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Στην περίπτωση αυτή, η υψηλή συγκέντρωση συνεπάγεται τόσο χαμηλή ανταγωνιστικότητα, όσο και χαμηλή αποτελεσματικότητα. Η αντίθετη άποψη λέει ότι οι ανταγωνιστικότερες τράπεζες έχουν μεγάλα μερίδια αγοράς και χαμηλά κόστη, με αποτέλεσμα η υψηλή συγκέντρωση να είναι απόρροια της επιβίωσης των πιο ανταγωνιστικών - αποτελεσματικών τραπεζών.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η απάντηση των ανωτέρω ερωτημάτων σχετικά με τη συγκέντρωση και την ανταγωνιστικότητα του τραπεζικού συστήματος χρησιμοποιώντας τη διεθνή βιβλιογραφία.

1) ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΡΑΠΕΖΩΝ

1.1 ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΤΡΑΠΕΖΕΣ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ: ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Χρήμα είναι το μέσο με το οποίο οι άνθρωποι πραγματοποιούν τις οικονομικές συναλλαγές μεταξύ τους. Το χρήμα είναι πάνω απ' όλα ζήτημα εμπιστοσύνης και πίστης. Εμπιστοσύνης τόσο ως προς το πρόσωπο που σε πληρώνει με αυτό, όσο και στην Κεντρική Τράπεζα που το εκδίδει καθώς και στις εμπορικές τράπεζες που το αποδέχονται και το διακινούν. Η απόκτησή

του υπήρξε εδώ και πολλούς αιώνες μία από τις κύριες επιδιώξεις των ανθρώπων.

Πριν από το χρήμα, οι συναλλαγές μεταξύ των ανθρώπων και των κρατών γίνονταν με ανταλλαγές (αντιπραγματισμός), με ανταλλαγή δηλαδή προϊόντων έτσι ώστε να ικανοποιηθούν οι ανάγκες όλων και να υπάρχει αυτάρκεια όσον αφορά στα αγαθά. Η συγκεκριμένη μέθοδος χρησιμοποιήθηκε για το εμπόριο από την παλαιολιθική περίοδο μέχρι και την γεωμετρική περίοδο. Ένα πολύ απλό παράδειγμα είναι η ανταλλαγή λαδιού με κρέας που ήταν μια από τις πολλές που γίνονταν στην Αρχαία Ελλάδα.

Η αδυναμία των ανταλλαγών ήταν ότι ως συναλλαγές δεν ήταν αξιόπιστες, γιατί συνήθως οι ποσότητες των αντίστοιχων αγαθών που ανταλλάσσονταν δεν ανταποκρίνονταν στην μεταξύ τους αξία και πολλές φορές υπήρχε και δυσκολία στο να γίνει η ανταλλαγή. Για παράδειγμα δεν είχαν την ίδια αξία, ένα κιλό λάδι και ένα κιλό κρέας. Επίσης, αυτός που ήθελε να πάρει ένα κιλό κρέας δίνοντας ένα κιλό λάδι θα έπρεπε να βρει όχι μόνο κάποιον που θα δεχτεί ποσοτικά αυτήν την ανταλλαγή αλλά και να επιθυμεί να ανταλλάξει το κρέας του με λάδι και όχι για παράδειγμα με αλεύρι. Έτσι, αντιλαμβανόμενοι τις παραπάνω δυσκολίες δημιούργησαν κάτι που θα δήλωνε την αξία του κάθε προϊόντος και θα το είχαν όλοι. Οπότε, ο καθένας κατέβαλε στον άνθρωπο από τον οποίο ήθελε να αγοράσει κάτι, την αξία αυτού του προϊόντος σε μια μονάδα «χρήματος», όπως θα λέγαμε σήμερα, η αξία του οποίου βασιζόταν στην αξία του υλικού από το οποίο ήταν φτιαγμένο. Οι πρώτες μονάδες χρήματος που δημιουργήθηκαν ήταν τα κοχύλια και οι πέτρες. Στη συνέχεια, το χρήμα εξελίχτηκε και απέκτησε τη μορφή νομισμάτων σε χρυσό, αργυρό, χαλκό και άλλα.

Η πρώτη εμφάνιση του νομίσματος γίνεται προς το τέλος της Αρχαϊκής Περιόδου (750 π.Χ. – 480 π.Χ.). Τα πρώτα χρυσά νομίσματα στην ιστορία, σύμφωνα με τον ιστορικό Ηρόδοτο, εκδόθηκαν από το Λύδιο βασιλιά Κροίσο, γύρω στο 650 – 600 π.Χ..

Η κυκλοφορία, όμως, πολλών και ανόμοιων ως προς την αξία τους νομισμάτων κατά την αρχαιότητα, οδήγησε στη δημιουργία τραπεζών, των οποίων η δραστηριότητα χρονολογείται περί τον 6ο αιώνα π.Χ. Ο ίδιος ο όρος «**τράπεζα**» προέρχεται από την αρχαιότητα. Αυτοί που ασχολούνταν με το εμπόριο του χρήματος χρησιμοποιούσαν στις διάφορες συναλλαγές τους ένα

τραπέζι, μια τράπεζα, πάνω στην οποία γίνονταν οι διάφορες εμπορικές τους πράξεις. Αυτό το τραπέζι είναι που έδωσε το σχετικό όνομα.

Οι πρώτες ενδείξεις που διαθέτουμε για τη δραστηριοποίηση τραπεζών στην αρχαία Ελλάδα ανάγονται στον 6ο αιώνα π.Χ.. Ως γνωστόν, ο κυρίαρχος τότε θεσμός της πόλης-κράτους είχε αποτέλεσμα την ύπαρξη μεγάλου αριθμού ανεξαρτήτων κρατών, πολλά από τα οποία έκοβαν δικά τους νομίσματα, ποικίλης πραγματικής, ονομαστικής και εμπορικής αξίας. Η κυκλοφορία τόσο πολλών και ανόμοιων ως προς την αξία τους νομισμάτων δυσκόλευε εξαιρετικά τις διάφορες εμπορικές συναλλαγές και έκανε την παρουσία του αργυραμοιβού - ενός ατόμου που θα αντάλλαζε τα διάφορα νομίσματα - εντελώς αναγκαία. Έπρεπε να υπάρχουν ειδικοί που να γνωρίζουν, π.χ., τις αξίες και το βάρος των νομισμάτων κάθε κράτους και να καθορίζουν την αξία τους σε σχέση με το νόμισμα της χώρας στην οποία γινόταν η συναλλαγή. Έπρεπε ακόμη να ξεχωρίζουν τα κίβδηλα νομίσματα, αφού κυκλοφορούσε και κάλπικο χρήμα, και να εντοπίζουν τα λιποβαρή.

Από πολύ νωρίς, πιθανότατα από τον 6ο κίολας αιώνα π.Χ., ορισμένοι ιδιώτες συνήθιζαν να καταθέτουν σε αρχαία ελληνικά ιερά διάφορα ποσά για φύλαξη. Το φαινόμενο αυτό γνώριζε ιδιαίτερη έξαρση κυρίως σε περιόδους αναταραχών και πολεμικών συρράξεων. Η ιερότητα και το απαραβίαστο των ορίων των ιερών ήταν σεβαστά από όλους και επομένως τα χρήματα αυτά είχαν εδώ τη μεγαλύτερη δυνατή ασφάλεια. Έτσι, σιγά σιγά στα ιερά συσσωρεύονταν σημαντικά ποσά. Η συνήθεια της κατάθεσης χρημάτων σε ιερά, που πρόσφερε ασφάλεια όχι όμως και αύξηση των σχετικών κεφαλαίων, περιορίστηκε από τη δράση ορισμένων ευφυών ατόμων. Προσφέροντας **τόκο**, άρχισαν αυτοί να προσελκύουν τα χρήματα αυτά, αυξάνοντας έτσι το κεφάλαιό τους, πράγμα που σήμαινε και επέκταση του κύκλου των εργασιών τους. Η ενέργεια αυτή, σε συνδυασμό και με την παροχή εκ μέρους τους εντόκων δανείων σε όσους είχαν ανάγκη από «ρευστό», δημιούργησε τις πρώτες τράπεζες. Πολύ γρήγορα και τα ιερά υποχρεώθηκαν στην καθιέρωση τόκων για τις καταθέσεις αλλά σε σχέση με τις ιδιωτικές τράπεζες βρίσκονταν σε μειονεκτική θέση. Οι **«ιερές τράπεζες»**, για οποιαδήποτε σοβαρή δραστηριότητά τους έπρεπε προηγουμένως να έχουν την έγκριση των αρχών της πόλης στην οποία ανήκαν τα ιερά. Αυτό είχε αποτέλεσμα το χάσιμο πολύτιμου χρόνου, πράγμα που έκανε τους ανυπόμονους καταθέτες και τους

απελπισμένους δανειολήπτες να καταφεύγουν στους **τραπεζίτες** ή σε μεμονωμένα άτομα, παρόλο που το επιτόκίό τους ήταν κατά κανόνα μικρότερο από αυτό των **ιδιωτικών τραπεζών**.

Στις κύριες τραπεζικές εργασίες, εκτός από την ανταλλαγή των νομισμάτων και τον έλεγχο της γνησιότητάς τους, τις έντοκες καταθέσεις και τα έντοκα δάνεια στα οποία ήδη αναφερθήκαμε παραπάνω, συγκαταλέγονταν και άλλες. Ανάμεσά τους η διαχείριση περιουσιών, η συγκατάθεση σε δάνειο, η αποδοχή παρακαταθηκών - κυρίως από τις «ιερές τράπεζες» -, η εντολή πληρωμής προς τρίτους, όπως και η έκδοση πιστωτικών επιστολών που εξοφλούνταν σε άλλη πόλη από κάποιον άλλο τραπεζίτη με τον οποίο συνεργαζόταν η τράπεζα που είχε εκδώσει τη σχετική επιστολή.

Οι τραπεζίτες ρύθμιζαν το ύψος του επιτοκίου ανάλογα με το μέγεθος του κινδύνου που διέτρεχε το δανειζόμενο ποσό τους. Τα υψηλότερα επιτόκια τα είχαν τα λεγόμενα ναυτοδάνεια, τα οποία έφταναν ακόμη και στο 100% όταν, σε περίπτωση απώλειας του πλοίου μαζί με το φορτίο του, ο δανειστής δεν είχε καμία αξίωση από τον δανειζόμενο. Γενικά, τα δάνεια από τράπεζες δεν συνέφεραν και γι' αυτό οι δανειστές στρέφονταν κυρίως σε ιδιώτες.

Στην αρχαία Αθήνα, για την οποία οι παλαιότερες πληροφορίες σχετικά με τράπεζες ανάγονται στο δεύτερο μισό του 5ου αι. π.Χ., το επάγγελμα του τραπεζίτη δεν έχαιρε ιδιαίτερης εκτίμησης. Οι τράπεζες σχετίζονταν με δάνεια και σύμφωνα με τα πάτρια ήθη «όπου υπήρχε δάνειο δεν υπήρχε φίλος», μιας και όταν «ένας άνθρωπος είναι φίλος δεν δανείζει, αλλά δίνει». Και σε μια τέτοια περίπτωση τόκος ήταν η ευγνωμοσύνη του δανειζομένου προς τον δανειστή του. Ο Πλάτων στους Νόμους του ρητά ζητά να απαγορευτούν τα έντοκα δάνεια. Έτσι, εξηγείται το γιατί οι γνωστοί τραπεζίτες της Αθήνας είναι σχετικά λίγοι και ακόμη το γιατί οι περισσότεροι από αυτούς ήταν **μέτοικοι** και είχαν υπαλλήλους δούλους.

Κατά την Κλασική Περίοδο (490 π.Χ.-323 π.Χ.) αναπτύσσεται για πρώτη φορά η ιδέα ότι τα οικονομικά αποτελούν επιστήμη από τον Σωκράτη, κάτι που καταγράφηκε από τον Ξενοφώντα, ο οποίος χρησιμοποίησε για πρώτη φορά σε σύγγραμμά του τη λέξη «Οικονομικός» αναφερόμενος στη σωστή διαχείριση. Ταυτόχρονα, ο Αριστοτέλης στο έργο του κάνει αναφορά στο χρήμα υιοθετώντας την αρχή ότι ένα αγαθό επέχει ρόλο χρήματος λόγω της γενικής αποδοχής του ως μέσο συναλλαγών, η οποία επιβεβαιώνεται με

την έκδοση νομισμάτων από τις κρατικές αρχές, και όχι λόγω της πραγματικής του αξίας. Τέλος, ο Πλάτωνας υποστήριζε ότι η πραγματική αξία του χρήματος είναι ανεξάρτητη της αγοραίας αξίας του. Συγκεκριμένα, οι πρωτοποριακές οικονομικές ιδέες του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη αποτέλεσαν τον πρόδρομο της μικροοικονομικής, της μακροοικονομικής και της νομισματικής πολιτικής.

Θα μπορούσαμε να ισχυρισθούμε ότι η ιστορία των Αμοιβαίων Κεφαλαίων ανάγεται στην αρχαιότητα. Μετά από τη νικηφόρα για τους Έλληνες έκβαση των Περσικών Πολέμων, ιδρύθηκε η Α' Αθηναϊκή Συμμαχία ή Συμμαχία της Δήλου (478 π.Χ.) με τη συγκέντρωση μιας κοινής περιουσίας, με βασικό σκοπό την προστασία των πόλεων που συμμετείχαν στη συμμαχία από μελλοντικές επιθέσεις. Για το λόγο αυτό τα πρώτα Αμοιβαία Κεφάλαια στην Ελλάδα είχαν ονομασία από την αρχαιότητα όπως Ερμής (Εμπορική, 1972), Δήλος (Εθνική, 1973) και Δελφοί (Κτηματική, 1975).

Κατά την ελληνιστική περίοδο (323 π.Χ.-276 π.Χ.) εμφανίζεται για πρώτη φορά ένα ενιαίο οικονομικό σύστημα, όπου τα κυριότερα οικονομικά στοιχεία των ελληνικών πόλεων-κρατών και της περσικής αυτοκρατορίας, συγχωνεύτηκαν μέσω της χρήσης κοινού νομισματικού συστήματος, κοινής δημοσιονομικής πολιτικής και κοινού τρόπου συναλλαγών. Έτσι, οι βασιλείς ήταν κάτοχοι όλης της γης και του μεγαλύτερου μέρους της παραγωγής, άνοιξαν νέοι ορίζοντες για το εμπόριο χάρη στην πλούσια γεωργική παραγωγή και την ανταλλαγή των παραγόμενων αγαθών μεταξύ των βασιλείων και για τη διευκόλυνση των συναλλαγών χρησιμοποιήθηκαν τα ελληνικά νομίσματα και αποσύρθηκαν τα περσικά. Τέλος, δημιουργήθηκαν τράπεζες και χρησιμοποιήθηκαν επιταγές.

Μετά την πτώση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας η πείρα των τραπεζικών χάθηκε μαζί με τους τραπεζίτες.

Οι επόμενες μορφές τραπεζικών συναλλαγών εμφανίζονται στο Μεσαίωνα όπου οι αργυραμοιβοί, οι χρυσοχόοι και οι έμποροι δέχονταν καταθέσεις για τις οποίες εξέδιδαν πιστοποιητικά – βεβαιώσεις.

Το έτος 1200 μ.Χ. η Ιταλία ήταν μια χώρα κατακερματισμένη σε μια σειρά από φεουδαρχικά κρατίδια. Ανάμεσα στα απομεινάρια της χαμένη Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας ήταν ένα σύστημα μέτρησης ακατάλληλο για μαθηματικούς υπολογισμούς, πόσο μάλλον για την διενέργεια εμπορικών

συναλλαγών. Το μεγαλύτερο πρόβλημα αντιμετώπιζαν στην Πίζα στην οποία οι εμπορικές συναλλαγές πραγματοποιούνταν σε επτά διαφορετικά νομίσματα. Ακόμα και η πλέον απλή πράξη υπολογισμού προκαλούσε πονοκέφαλο και απαιτούσε τη χρήση άβακα για να ολοκληρωθεί. Αντιθέτως, στην Ανατολή, στο Μουσουλμανικό Χαλιφάτο και στη δυναστεία των Σουνγκ στην Κίνα η οικονομική ζωή ήταν πιο προηγμένη. Προκειμένου να ανακαλύψει τη σύγχρονη χρηματοοικονομική η «καθυστερημένη» Ευρώπη έπρεπε να την εισαγάγει.

Σύμφωνα με τους Park and Zwick (1988) στα τέλη του 12^{ου} και στις αρχές του 13^{ου} αιώνα ο τραπεζικός τομέας αρχίζει να αναπτύσσεται. Οι τράπεζες ασχολούνται κυρίως με την ανταλλαγή νομισμάτων καθώς και με τον εφοδιασμό των συναλλασσόμενων με εγχώρια και ξένα νομίσματα στο σωστό βάρος και ποιότητα.

Τότε άρχισαν να αναπτύσσονται οι συναλλαγματικές, ενώ οι τραπεζίτες, που ήταν κυρίως έμποροι, διενεργούσαν και διακανονισμούς μέσω αντιπροσώπων που είχαν σε άλλες πόλεις και χώρες.

Εκείνη την περίοδο πρωτοπόροι ήταν οι Ιταλοί. Το 1231, ο Φρειδερίκος ο II εξέδωσε τα πρώτα χρυσά νομίσματα. Το παράδειγμά του ακολουθήθηκε στη Βενετία και στη Φλωρεντία. Μέχρι το 13^ο αιώνα είχαν αρχίσει να εμφανίζονται στις Ιταλικές πόλεις οι εμποροτραπεζίτες, πολλοί από τους οποίους ενεργούσαν και ως φοροεισπράκτορες για λογαριασμό της Παπικής εκκλησίας. Πολλοί επίσης δάνειζαν χρήματα σε Ιταλούς πρίγκιπες με αντάλλαγμα το δικαίωμα να εισπράττουν τους φόρους.

Το 14^ο αιώνα τα μεγάλα τραπεζικά ιδρύματα άρχισαν να ασχολούνται με τη χρηματοδότηση των εισαγωγών και εξαγωγών, με το εμπόριο ξένων νομισμάτων και με την ίδρυση νέων βιομηχανικών και εμπορικών επιχειρήσεων. Συνέχισαν όμως να παρέχουν δάνεια σε πρίγκιπες με αποτέλεσμα αρκετοί από τους τραπεζίτες της εποχής όπως ο Bardi και ο Peruse να οδηγηθούν σε πτώχευση. Στα τέλη του αιώνα ιδρύεται στη Φλωρεντία η Medici Bank, η οποία εξελίσσεται σε μεγάλη χρηματοεπενδυτική τράπεζα του δυτικού κόσμου με υποκαταστήματα στη Ρώμη, στη Βιέννη, στο Μιλάνο, στην Πίζα, στο Αβινιόν, στο Μπριζ, στο Λονδίνο και στη Γενεύη.

Το 15^ο αιώνα οι τράπεζες του δυτικού κόσμου ίδρυσαν υποκαταστήματα σε όλη την Ευρώπη. Προώθησαν τις εισαγωγές και τις

εξαγωγές με την προεξόφληση συναλλαγματικών και τη χρηματοδότηση των εμπορών μέσω βραχυπρόθεσμων ή μακροπρόθεσμων δανείων. Επίσης, δάνεια δίδονταν σε πρίγκιπες, ευγενείς και κληρικούς, επειδή ο κίνδυνος ήταν μικρός, αφού τα δάνεια αυτά ήταν ασφαλισμένα από κοσμήματα και άλλα προσωπικά αντικείμενα αυτών των ευγενών.

Από τα τέλη του 15^{ου} αιώνα ξεκινάει η παρακμή των μεσογειακών τραπεζών λόγω της κακής διαχείρισης και της έλλειψης συντονισμού των υποκαταστημάτων τους στο εξωτερικό. Σ' αυτήν την πτώση συνέβαλαν οι πόλεμοι, οι πολιτικές διαμάχες και η γενική οικονομική αναταραχή που επικρατούσε.

Το 16^ο αιώνα είχαμε την άνοδο των τραπεζικών οίκων βόρεια των Άλπεων όπως ο Fuggers και ο Welser στη Γερμανία και ο Jacques Coeur στη Γαλλία. Επίσης, αναπτύχθηκαν κέντρα διεθνούς χρηματαγοράς στην Άντβεργκ και στη Λιόν, όπου συγκεντρώνονταν μεγάλα χρηματικά ποσά, κυρίως για τη χρηματοδότηση πολέμων.

Ο 17^{ος} και 18^{ος} αιώνας αποτέλεσαν την παρακμή της διεθνούς τραπεζικής δραστηριότητας λόγω πολέμων και πολιτικών αναταραχών. Τα τραπεζικά συστήματα της Γαλλίας και της Μεγάλης Βρετανίας γνώρισαν πτώση σε αντίθεση με αυτό της Ολλανδίας. Εκείνη τη χρονική περίοδο το Άμστερνταμ αποτελούσε την κυριότερη χρηματαγορά της Ευρώπης. Οι τραπεζίτες εμπορεύονταν συναλλαγματικές και αγαθά και παρείχαν βραχυπρόθεσμα δάνεια. Παρ' όλα αυτά, μέχρι το πρώτο μισό του 18^{ου} αιώνα υπήρχαν δύο χρηματαγορές, η μία της Βόρειας Ιταλίας και των κάτω χωρών και η άλλη της Γαλλίας και της Μεγάλης Βρετανίας με αποτέλεσμα το Παρίσι και το Λονδίνο να αποτελούν κυρίαρχα χρηματοπιστωτικά κέντρα.

Η Γαλλική Επανάσταση και έπειτα οι Ναπολεόντειοι πόλεμοι που τελείωσαν το 1815, διέλυσαν τα χρηματοπιστωτικά κέντρα της ηπειρωτικής Ευρώπης. Κερδισμένη και πιο δυνατή βγήκε η Αγγλία που είχε ισχυρό τραπεζικό σύστημα. Το Λονδίνο έγινε το κυριότερο οικονομικό κέντρο και η τράπεζα Baring Brothers, που ιδρύθηκε το 1770, έπαιξε πρωταρχικό ρόλο καθώς παρείχε δάνεια τόσο προς ξένες κυβερνήσεις όσο και για επενδύσεις στο εξωτερικό. Η πιο σημαντική κίνησή της ήταν η κοινοπραξία που οργάνωσε για τη δανειοδότηση της Γαλλίας. Ακολούθησαν η χρηματοδότηση

της Πρωσίας, με τη βοήθεια της Rothschild's, της Ρωσίας, της Πορτογαλίας, της Ισπανίας και της Ελλάδας.

Το 19^ο αιώνα οι τραπεζικοί οίκοι χρησιμοποιούνταν ως μεσίτες ή αντιστασιαστές των ομολογιακών εκδόσεων του εξωτερικού.

Το διεθνές τραπεζικό σύστημα επηρεάστηκε αρκετά από τη βιομηχανική ανάπτυξη που ξεκίνησε από τη Δυτική Ευρώπη και εξαπλώθηκε προς την Κεντρική Ευρώπη και τη Βόρεια Αμερική.

Οι μικρές οικογενειακές τράπεζες τοπικού χαρακτήρα σιγά σιγά άρχισαν να εξαφανίζονται και έκαναν την εμφάνισή τους μεγαλύτερες τράπεζες με περισσότερα κεφάλαια που επεκτείνονταν σε εθνικό επίπεδο. Οι τράπεζες πλέον καθόριζαν τα επιτόκια καταθέσεων και αυτό οδήγησε σε αύξηση τόσο των καταθέσεων όσο και των δανείων που παρείχαν αφού το κοινό στράφηκε προς αυτές λόγω της πληθώρας κεφαλαίων που κατείχαν.

Οι τράπεζες απέκτησαν διεθνή χαρακτήρα. Σ' αυτό συνέβαλαν η συνεχής επέκταση των διεθνών εμπορικών συναλλαγών και η συνεχής μετανάστευση. Συνεπώς, οι τράπεζες αναγκάστηκαν να αντιμετωπίσουν τη νέα πραγματικότητα ώστε να αποκομίσουν κέρδη από τη διεθνή κίνηση κεφαλαίων, εμπορευμάτων και προσώπων.

Στην πρώτη δεκαετία του 20^{ου} αιώνα επικράτησε η τάση συγκέντρωσης τραπεζικών κεφαλαίων και η εξαγορά μικρών τραπεζών από μεγαλύτερες τράπεζες της εποχής. Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος αποτέλεσε την πρώτη δοκιμασία για το διεθνές τραπεζικό σύστημα. Οι δανειστές αδυνατούσαν να εξοφλήσουν τις υποχρεώσεις τους προς τις τράπεζες, οι καταθέτες απέσυραν τις καταθέσεις τους και η αξία των τραπεζικών μετοχών εκμηδενίστηκε. Αρκετές Ευρωπαϊκές τράπεζες χρεοκόπησαν τότε και έκλεισαν σε αντίθεση με αρκετές Αμερικάνικες που άνθισαν, κυρίως λόγω της εκβιομηχάνισης και της ανάπτυξης της τεχνολογίας στις ΗΠΑ. Η αγγλική λίρα γνώρισε πτώση ενώ το δολάριο ενισχύθηκε.

Στη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου το διεθνές τραπεζικό σύστημα βασιζόταν στο λεγόμενο «Χρυσό Κανόνα», δηλαδή στη σχέση χρυσού και κυκλοφορούντων τραπεζογραμματίων. Μετά τη λήξη του πολέμου οι τράπεζες ξεκίνησαν προσπάθειες ανασυγκρότησής τους όμως ήρθε ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος και οδήγησε στον όλεθρο πολλές μεγάλες τράπεζες της εποχής.

Μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου οι ΗΠΑ επικράτησαν στους τραπεζικούς κύκλους καθώς και το δολάριο επικράτησε στις διεθνείς συναλλαγές. Μάλιστα οι αμερικάνικες τράπεζες διαδραμάτιζαν σπουδαίο ρόλο στο διεθνές οικονομικό σύστημα και βοήθησαν στην ανοικοδόμηση της κατεστραμμένης οικονομικά από τους πολέμους Ευρώπης.

Από την άλλη οι Ευρωπαϊκές τράπεζες προσπάθησαν να εισβάλουν στις αγορές. Οι Ευρωπαϊκές χώρες προσπάθησαν, στα πλαίσια της ΕΟΚ, να εναρμονίσουν τις τραπεζικές νομοθεσίες τους. Τότε το Λονδίνο καταλαμβάνει την πρώτη θέση στις πόλεις με τις περισσότερες ξένες τράπεζες και στην ουσία γίνεται το κέντρο του διεθνούς τραπεζικού συστήματος.

Οι δεκαετίες 1980 – 1990 αποτέλεσαν τα χρόνια της φιλελευθεροποίησης. Καταργήθηκε η ισοτιμία χρυσού – δολαρίου, η οποία αντικαταστάθηκε από το σύστημα κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών, δηλαδή το σύστημα των συνεχώς αναπροσαρμοζόμενων εξωτερικών αξιών των νομισμάτων. Επίσης καταργήθηκαν σταδιακά τα κάθε είδους εμπόδια που έθεταν οι χώρες για την εγκατάσταση και δραστηριοποίηση ξένων τραπεζών σε άλλες χώρες. Οι τράπεζες αύξησαν τις εργασίες τους και επέκτειναν τις δραστηριότητές τους και σε άλλους αναπτυσσόμενους κλάδους.

Στις αρχές του 21^{ου} αιώνα οι τράπεζες έχασαν σταδιακά τον εθνικό τους χαρακτήρα και μετατράπηκαν σε πολυεθνικές που έχουν καταστήματα και διενεργούν συναλλαγές σε περισσότερες από μία χώρες. Υπήρξε άνοιγμα των αγορών και εδραιώθηκε το ενιαίο ευρωπαϊκό νόμισμα (ευρώ) στο διεθνές τραπεζικό σύστημα. Οι τράπεζες μέσα από μια σειρά συγχωνεύσεων και συνεργασιών προσπάθησαν να γίνουν πιο ισχυρές. Ασχολήθηκαν και χρηματοδότησαν το διεθνές εμπόριο και δημιουργήθηκε μεγάλος ανταγωνισμός μεταξύ τους.

Στην εποχή που βρισκόμαστε η τεχνολογία έχει μπει για τα καλά στην καθημερινή ζωή του διεθνούς τραπεζικού συστήματος. Οι τράπεζες διεθνώς τελειοποίησαν τα συστήματά τους με αποτέλεσμα να μπορούν πλέον να επικοινωνήσουν μέσω του διαδικτύου με όποιο υποκατάστημα σε όποια χώρα επιθυμούν. Ακόμη, όλες οι συναλλαγές μπορούν να γίνονται και ηλεκτρονικά καθώς ο κάθε πελάτης μπορεί να πληροφορηθεί μέσω τηλεφώνου ή διαδικτύου ότι αφορά στους λογαριασμούς ή στο χαρτοφυλάκιό του.

Εν κατακλείδι, τα επιτεύγματα της τεχνολογίας μαρτυρούν ότι η ανάπτυξη και η εξέλιξη των τραπεζικών συστημάτων θα είναι συνεχής και ακόμα μεγαλύτερη.

1.2 Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

Η ιστορία του Ελληνικού Τραπεζικού Συστήματος θα μπορούσε να χωριστεί σε τέσσερις χρονικές περιόδους.

Η πρώτη περίοδος εκτείνεται από την ίδρυση του Ελληνικού κράτους το 1828 έως το 1927. Εκείνο το χρονικό διάστημα ιδρύθηκε η Τράπεζα της Ελλάδος ώστε να δώσει λύσεις στα οικονομικά προβλήματα της εποχής. Βασικό χαρακτηριστικό αυτής της περιόδου αποτελεί η παντελής έλλειψη κυβερνητικής μέριμνας και συγκεκριμένης πολιτικής στον πιστωτικό τομέα.

Η δεύτερη περίοδος εκτείνεται από το 1928 έως το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου το 1945. Κύριο χαρακτηριστικό της περιόδου αποτελεί η πραγματοποίηση νομοθετικής ρύθμισης σε ότι αφορά στην οργάνωση των τραπεζικών δραστηριοτήτων. Μάλιστα τότε συγχωνεύθηκαν πολλές τράπεζες (Εθνική Τράπεζα – Τράπεζα Αθηνών, Ιονική Τράπεζα – Λαϊκή Τράπεζα) και παράλληλα το μεγαλύτερο μέρος του τραπεζικού τομέα κρατικοποιήθηκε με αποτέλεσμα να περιέλθει υπό κρατικό έλεγχο.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Ίδια κεφάλαια ως Ποσοστό (%) του Συνολικού Παθητικού

ΕΤΟΣ	%
1842	56,8
1858	30,5
1867	37,2
1870	33,3
1894	41,7
1897	42,7
1901	32,5
1905	29,3

1919	9,2
1924	9,1
1928	14,5
1932	17,4

Πηγή: Ι. Βαλαωρίτου, Ιστορία της Εθνικής Τραπέζης της Ελλάδος (1842 – 1902) και Α. Κυρκιλίτση, Η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος και Άλλαι Εμπορικά Τράπεζαι κατά την περίοδο 1928 – 1934 Κύκλος 1935.

Η τρίτη περίοδος εκτείνεται από το 1946 έως το 1992. Εδώ το κύριο χαρακτηριστικό αυτής της φάσης είναι η κρατική παρέμβαση στην άσκηση της τραπεζικής πολιτικής. Το κράτος ενίσχυσε ακόμη περισσότερο την παρουσία του τις δεκαετίες του 1950 και 1960 με βασικό χαρακτηριστικό την ίδρυση της Νομισματικής Επιτροπής. Αυτή η Επιτροπή μέχρι το 1982 που καταργήθηκε ήταν αρμόδια για τη χάραξη της Νομισματικής Πολιτικής της χώρας. Επίσης, ασκούσε έλεγχο στις εμπορικές τράπεζες σχετικά με τον καθορισμό των επιτοκίων σε δάνεια και καταθέσεις αλλά και τον καθορισμό των όρων διάθεσης των τραπεζικών προϊόντων. Τη δεκαετία του 1970 εγκαθίστανται στην Ελλάδα μέσω υποκαταστημάτων αρκετές τράπεζες του εξωτερικού λόγω της προοπτικής ένταξης της χώρας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ) και την κρατικοποίηση της Εμπορικής Τράπεζας, η οποία αποτελούσε τη μεγαλύτερη ιδιωτική τράπεζα της εποχής.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Συγκρότηση του Τραπεζικού Συστήματος στο τέλος του 1956 (ποσά σε εκατομμύρια δραχμές)

	Ενεργητικό	Καταθέσεις	Πιστώσεις
Τράπεζα της Ελλάδας	20509	11977	12071
ΕΤΕ	7090	4345	5533
Εμπορική Τράπεζα	3459	1180	1704
Ιονική Τράπεζα	648	391	342
Λαϊκή Τράπεζα	360	191	209
Τράπεζα Εμπορικής Πίστewος	163	93	114
Μετοχικό Ταμείο Στρατού	215	182	108
Τράπεζα Επαγγελματικής Πίστewος	-	8	7
Τράπεζα Πειραιώς	25	13	8
Τραπεζική Ένωσις	-	3	-

Ελληνο-Αιγυπτιακή Τράπεζα	-	6	-
American Express	-	26	-
ΑΤΕ	8227	588	4368
ΕΚΤΕ	2274	90	2086
Τράπεζα Υποθηκών	10	-	1
Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο	-	350	68
Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων	-	558	324
Οργανισμός Τουριστικής Πίστewς	-	-	20

Πηγή: Τα πρώτα 50 χρόνια της ΤτΕ, Τράπεζα της Ελλάδας 1978, σελ. 489.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Συγκρότηση του Τραπεζικού Συστήματος στο τέλος του 1966 (ποσά σε εκατομμύρια δραχμές)

	Ενεργητικό	Καταθέσεις	Πιστώσεις
Τράπεζα της Ελλάδας	49652	5598,8	4169
ΕΤΕ	44006	25821	20081
Εμπορική Τράπεζα	19204	8276,7	5632
Ιονική Τράπεζα και Λαϊκή Τράπεζα	6972	3437	2999
Τράπεζα Εμπορικής Πίστewς	4135	1165	1706
Γενική Τράπεζα (Πρώην Μετοχικό Ταμείο Στρατού)	723,4	543	533,5
Τράπεζα Επαγγελματικής Πίστewς	140,2	62	65
Τράπεζα Πειραιώς	165,6	127	99,4
Τράπεζα Αττικής	159,1	117	84,2
American Express	875,3	721,3	505,3
First National City Bank of NY	607	559	479,5
ΕΤΒΑ	7322,3	-	4657
ΕΤΕΒΑ	498,4	22,5	137,4
Τράπεζα Επενδύσεων	318,6	156,3	209,9
ΑΤΕ	30943,4	2950	18634,3
ΕΚΤΕ	4185	90551	2718,4
Τράπεζα Υποθηκών	32,5	-	-
Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο	10665,5	10111	5176,7
Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων	8201,8	4669	2203,4

Πηγή: Τα πρώτα 50 χρόνια της ΤτΕ, Τράπεζα της Ελλάδας 1978, σελ. 612 – 613.

Η τέταρτη περίοδος εκτείνεται από το 1992 έως σήμερα. Είναι εκείνη η περίοδος που έρχεται στην Ελλάδα η σύγχρονη αντίληψη σχετικά με την τραπεζική και χρηματοοικονομική διοικητική. Αυτή η αντίληψη οφείλεται κυρίως στην υπογραφή της συνθήκης του Μάαστριχτ το 1991 όμως είχε ξεκινήσει από την ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση την 01/01/1981. Κορυφαία στιγμή της περιόδου αυτής αποτέλεσε η ένταξη της Ελλάδας στο ενιαίο νόμισμα την 1^η Ιανουαρίου 2002. Τότε η νομισματική ένωση στην Ευρώπη πήρε την πλήρη μορφή της, όταν το ευρώ απέκτησε φυσική υπόσταση (τραπεζογραμμάτια και νομίσματα) και άρχισε να κυκλοφορεί και στην Ελλάδα αντικαθιστώντας τη δραχμή. Από τότε η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα ασκεί τη νομισματική και συναλλαγματική πολιτική όμως η Τράπεζα της Ελλάδας διατηρεί την αρμοδιότητα της λήψης αποφάσεων σε ότι αφορά στην εποπτεία του τραπεζικού συστήματος. Το 2009 το δημοσιονομικό έλλειμμα της Ελλάδας έκλεισε σε επίπεδα πολύ πάνω από αυτά που θα καθιστούσαν το δημόσιο χρέος της χώρας βιώσιμο. Έτσι στα πλαίσια και της γενικότερης κρίσης που επικρατούσε στις οικονομίες διεθνώς, η ελληνική κυβέρνηση αδυνατούσε να δανειστεί με λογικά επιτόκια από τις αγορές για τη χρηματοδότηση του τρέχοντος δημοσιονομικού ελλείμματος και την αναχρηματοδότηση του χρέους. Αποτέλεσμα ήταν ο άμεσος κίνδυνος χρεοκοπίας και στάσης πληρωμών του Ελληνικού Δημοσίου. Η προσπάθεια να ανακτήσει η χώρα την αξιοπιστία της στις διεθνείς αγορές και να πετύχει μείωση των επιτοκίων οδήγησε σε λήψη μέτρων μείωσης των δαπανών, τα οποία δεν κατάφεραν να ανατρέψουν το αρνητικό κλίμα. Αυτά οδήγησαν την Ελλάδα στο να καταφύγει στη βοήθεια του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, που συγκρότησαν από κοινού μηχανισμό βοήθειας στις 23 Απριλίου 2010. Η χρηματοδότηση από τον μηχανισμό στήριξης έγινε υπό τους όρους ότι η Ελλάδα θα λάβει μέτρα δημοσιονομικής προσαρμογής και μέτρα δημοσιονομικής εξυγίανσης. Με τη χρηματοδότηση αυτή αποφεύχθηκε ο άμεσος κίνδυνος χρεοκοπίας, που θα είχε πιθανές ανεξέλεγκτες συνέπειες και για όλη την ευρωζώνη. Όμως μετά από αυτά τα μέτρα η αδυναμία των δανειοληπτών να αποπληρώσουν τα χρέη του προς τις τράπεζες καθώς και το «κούρεμα» των ομολόγων οδήγησαν το ελληνικό τραπεζικό σύστημα σε περιδίνηση. Σήμερα οι Ελληνικές Τράπεζες προσπαθούν να επιβιώσουν από

τις ζημίες μέσω συγχωνεύσεων και αναμένοντας την απαραίτητη ανακεφαλαιοποίηση.

2) ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ: ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΚΑΙ ΟΡΟΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ

2.1 ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

2.1.1 Φορείς που δραστηριοποιούνται στο Ελληνικό Χρηματοπιστωτικό Σύστημα

Λόγω της παγκοσμιοποίησης της τραπεζικής αγοράς, της ελεύθερης κυκλοφορίας ανθρώπων, επιχειρήσεων και κεφαλαίων και των δυνατοτήτων που παρέχει η σύγχρονη τεχνολογία επικοινωνιών, οι έλληνες συναλλασσόμενοι μπορούν σήμερα να αναζητούν και να επιλέγουν χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες από έναν πολύ μεγάλο αριθμό επιχειρήσεων και τους ανά τον κόσμο ανταποκριτές ή συνεργάτες τους. Στοιχεία για τις κατηγορίες φορέων παροχής τραπεζικών υπηρεσιών στην Ελλάδα δημοσιεύει τακτικά η Τράπεζα της Ελλάδος (ΤτΕ). Οι πιο πρόσφατες σχετικές δημοσιεύσεις περιέχουν πίνακες και καταλόγους σύμφωνα με τους οποίους τραπεζικά προϊόντα και υπηρεσίες προσφέρονται σήμερα στην Ελλάδα από 467, έναντι 462 το προηγούμενο έτος, πιστωτικούς οργανισμούς. Τους οργανισμούς αυτούς η ΤτΕ ταξινομεί ως εξής: 62 πιστωτικά ιδρύματα με έδρα ή υποκαταστήματα στην Ελλάδα, 351 πιστωτικά ιδρύματα με έδρα σε άλλο κράτος μέλος του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου που παρέχουν στην Ελλάδα υπηρεσίες χωρίς επί τόπου παρουσία τους και 54 λοιπές εταιρείες του χρηματοπιστωτικού συστήματος.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4*Σύνολο Ενεργητικού Ελληνικών Τραπεζών*

ΕΤΟΣ	Δισ Ευρώ	% ΑΕΠ
2001	213	145
2002	212	136
2003	229	133
2004	246	132
2005	286	146
2006	321	152
2007	391	173
2008	465	194
2009	492	207

Πηγή: ΤτΕ και ΕΚΤ**ΠΙΝΑΚΑΣ 5***Ελληνικές Τράπεζες: Λόγος Δανείων προς καταθέσεις*

ΕΤΟΣ	%
2001	88,8
2002	98,9
2003	100,6
2004	99
2005	100
2006	101,8
2007	99,2
2008	100,3
2009	105,7
2010	125,3

Πηγή: ΤτΕ και ΕΚΤ

(α) Πιστωτικά ιδρύματα με έδρα ή υποκαταστήματα στην Ελλάδα

Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΤτΕ, τον Απρίλιο του 2011, ήταν στην Ελλάδα εγκατεστημένα και λειτουργούσαν 62 πιστωτικά ιδρύματα (έναντι 65 τον Νοέμβριο του 2010), εκ των οποίων:

- 34 πιστωτικά ιδρύματα (18 εμπορικές και 16 συνεταιριστικές τράπεζες) που έχουν καταστατική έδρα στην Ελλάδα, έχουν αδειοδοτηθεί και εποπτεύονται από την Τράπεζα της Ελλάδος και υπάγονται στο καθεστώς της αμοιβαίας αναγνώρισης (κοινοτικό διαβατήριο) σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. 3601/2007,
- 22 υποκαταστήματα πιστωτικών ιδρυμάτων που έχουν έδρα σε άλλο κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και υπάγονται στο καθεστώς της αμοιβαίας αναγνώρισης (κοινοτικό διαβατήριο) του ν. 3601/2007, εποπτευόμενα από τις αρμόδιες αρχές του κράτους μέλους καταγωγής των πιστωτικών ιδρυμάτων,
- 5 υποκαταστήματα πιστωτικών ιδρυμάτων που έχουν έδρα εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης και εποπτεύονται από την Τράπεζα της Ελλάδος, καθώς δεν υπάγονται στο καθεστώς της αμοιβαίας αναγνώρισης και
- 1 πιστωτικό ίδρυμα που έχει εξαιρεθεί από την εφαρμογή του ν. 3601/2007, δηλαδή το Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων.

Έως το τέλος Απριλίου 2011 αποχώρησαν από τη χώρα μας τρία υποκαταστήματα πιστωτικών ιδρυμάτων με έδρα σε άλλο κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ ένα πιστωτικό ίδρυμα άρχισε να λειτουργεί ως υποκατάστημα πιστωτικού ιδρύματος με έδρα σε άλλο κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6*Τραπεζικά Ιδρύματα (Ιούλιος 2012)*

Κεντρική Τράπεζα
Τράπεζα της Ελλάδος Α.Ε.
Πιστωτικά Ιδρύματα
Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος Α.Ε.
Εμπορική Τράπεζα της Ελλάδος Α.Ε.
Άλφα Τράπεζα Α.Ε.
Γενική Τράπεζα της Ελλάδος Α.Ε.
Τράπεζα Αττικής Α.Ε.
Τράπεζα Πειραιώς Α.Ε.
Τράπεζα Eurobank - Ergasias Α.Ε.
Επενδυτική Τράπεζα Ελλάδος Α.Ε.
ΝΕΑ Proton Τράπεζα Α.Ε.
Τράπεζα Millenium Bank Α.Ε.
Πανελλήνια Τράπεζα Α.Ε.
Τράπεζα Probank Α.Ε.
FBB Πρώτη Επιχειρηματική Τράπεζα Α.Ε.
Aegean Baltic Bank Α.Ε.
Credicom Consumer Finance
Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο Α.Τ.Ε.
Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων
Συνεταιριστική Τράπεζα Δυτικής Μακεδονίας ΣΥΝ.Π.Ε.
Συνεταιριστική Τράπεζα Χανίων ΣΥΝ.Π.Ε.
Συνεταιριστική Τράπεζα Ηπείρου ΣΥΝ.Π.Ε.
Συνεταιριστική Τράπεζα Δωδεκανήσου ΣΥΝ.Π.Ε.
Παγκρήτια Συνεταιριστική Τράπεζα ΣΥΝ.Π.Ε.
Συνεταιριστική Τράπεζα Ν. Έβρου ΣΥΝ.Π.Ε.
Συνεταιριστική Τράπεζα Καρδίτσας ΣΥΝ.Π.Ε.
Συνεταιριστική Τράπεζα Θεσσαλίας ΣΥΝ.Π.Ε.
Συνεταιριστική Τράπεζα Πελοποννήσου ΣΥΝ.Π.Ε.
Συνεταιριστική Τράπεζα Ευβοίας ΣΥΝ.Π.Ε.
Συνεταιριστική Τράπεζα Πιερίας " Ολυμπιακή Πίστη " ΣΥΝ.Π.Ε.
Συνεταιριστική Τράπεζα Δράμας ΣΥΝ.Π.Ε.
Συνεταιριστική Τράπεζα Σερρών ΣΥΝ.Π.Ε.
FGA Bank G.m.b.h.
BMW Austria Bank GmbH
Unicredit Bank AG
Volkswagen Bank GmbH

Deutsche Bank AG
Union de Creditos Inmobiliarios S.A.
Marfin Εγγυατία Τράπεζα
Ελληνική Τράπεζα Δημόσια Εταιρεία λιμιτεδ
Τράπεζα Κύπρου Δημόσια Εταιρεία Λιμιτεδ
Saxo Bank AS

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

(β) Πιστωτικά ιδρύματα που παρέχουν στην Ελλάδα υπηρεσίες εξ αποστάσεως

Επιπλέον των παραπάνω πιστωτικών ιδρυμάτων που έχουν μόνιμη εμπορική παρουσία στην Ελλάδα, τραπεζικές υπηρεσίες (πληρωμών ή χρηματοδότησης) προς ελληνικά φυσικά ή νομικά πρόσωπα δύνανται επίσης να παρέχουν όπως και πράττουν 351 πιστωτικά ιδρύματα (έναντι 334 τον Απρίλιο του 2010), τα οποία εδρεύουν σε άλλο κράτος μέλος του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (ΕΟΧ). Τα εν λόγω πιστωτικά ιδρύματα εποπτεύονται από τις αρμόδιες αρχές της χώρας καταγωγής τους και κατά τα προβλεπόμενα από τον ν. 3601/2007, έχουν απλώς γνωστοποιήσει στην Τράπεζα της Ελλάδος «ενδιαφέρον παροχής υπηρεσιών χωρίς εγκατάσταση». Η κατανομή τους αναλόγως χώρας προέλευσης ήταν, τον Μάιο 2011, η εξής (εντός παρενθέσεων οι αντίστοιχοι αριθμοί για τον Απρίλιο 2010):

ΠΙΝΑΚΑΣ 7

Χώρα προέλευσης	Αριθμός ιδρυμάτων
Αυστρία	28 (27)
Βέλγιο	6 (5)
Γαλλία	40 (38)
Γερμανία	46 (43)
Γιβραλτάρ	6 (5)
Δανία	4 (5)

Εσθονία	1 (1)
Ηνωμένο Βασίλειο	79 (75)
Ιρλανδία	30 (29)
Ισλανδία	1 (1)
Ισπανία	6 (6)
Ιταλία	9 (8)
Κύπρος	7 (5)
Λιχτενστάιν	3 (3)
Λουξεμβούργο	33 (34)
Μάλτα	7 (5)
Νορβηγία	2 (2)
Ολλανδία	26 (25)
Ουγγαρία	2 (2)
Πολωνία	1 (1)
Πορτογαλία	3 (3)
Σουηδία	3 (4)
Τσεχία	1 (1)
Φινλανδία	7 (6)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Πίνακες Εποπτευόμενων Ιδρυμάτων, Μάιος 2011

Στο χρονικό διάστημα Απρίλιος 2010 - Μάιος 2011 ο αριθμός των πιστωτικών ιδρυμάτων αυτής της κατηγορίας αυξήθηκε κατά 5%, με σημαντικότερη συμβολή στην ανωτέρω αύξηση να παρουσιάζουν τα πιστωτικά ιδρύματα από Ηνωμένο Βασίλειο, Γερμανία και Γαλλία.

Ενδεικτικό είναι το γεγονός ότι το 70% των πιστωτικών ιδρυμάτων που παρέχουν στην Ελλάδα εξ αποστάσεως χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες είναι εγκατεστημένα και λειτουργούν σε κράτη μέλη της ευρωζώνης. Τέλος, μεταξύ των κρατών μελών της ευρωζώνης μόνο πιστωτικά ιδρύματα εγκατεστημένα στη Σλοβενία και Σλοβακία δεν έχουν γνωστοποιήσει μέχρι σήμερα σχετικό ενδιαφέρον στην Τράπεζα της Ελλάδος.

(γ) Λοιπές εταιρείες του χρηματοπιστωτικού συστήματος

Επιπλέον των προαναφερθέντων πιστωτικών ιδρυμάτων, στην Ελλάδα λειτουργούν άλλες 54 εταιρείες (έναντι 57 τον Απρίλιο του 2010) του χρηματοπιστωτικού συστήματος, οι οποίες εξειδικεύονται στην παροχή συγκεκριμένων χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών (εκτός της αποδοχής καταθέσεων από το κοινό, υπηρεσία που σύμφωνα με τη νομοθεσία επιτρέπεται να παρέχεται μόνον από τα πιστωτικά ιδρύματα) και εποπτεύονται, επίσης, από την Τράπεζα της Ελλάδος. Η κατανομή τους, ανά κατηγορία επιχειρήσεων, έχει ως εξής

ΠΙΝΑΚΑΣ 8

	Αριθμός Εταιρειών
Ανταλλακτήρια Συναλλάγματος	10 (13)
Εταιρείες Χρηματοδοτικής Μίσθωσης	12 (12)
Εταιρείες Πρακτορείας Επιχειρηματικών Απαιτήσεων	5 (5)
Εταιρείες Παροχής Πιστώσεων	4 (4)
Ιδρύματα Ηλεκτρονικού Χρήματος (χωρίς εγκατάσταση)	11 (10)
Χρηματοδοτικά Ιδρύματα (χωρίς εγκατάσταση)	2 (2)
Ιδρύματα Πληρωμών	7 (11)
Αντιπρόσωποι Ιδρυμάτων Πληρωμών	3
Σύνολο	54 (57)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Πίνακες Εποπτευόμενων Ιδρυμάτων

Με εξαίρεση τα ανταλλακτήρια συναλλάγματος, ο αριθμός των εταιρειών λοιπών κατηγοριών παρουσιάστηκε αμετάβλητος ως προς τους απόλυτους αριθμούς των δραστηριοποιούμενων εταιρειών. Το γεγονός αυτό αναδεικνύει το έντονο ενδιαφέρον διεθνών χρηματοπιστωτικών οργανισμών

για την ελληνική αγορά και τον έντονο μεταξύ τους ανταγωνισμό στην παροχή εξειδικευμένων χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών.

Επίσης, από τον Μάιο του 2011, δύο ανταλλακτήρια συναλλάγματος και τέσσερις εταιρείες παροχής πιστώσεων που έχουν πάρει άδεια από την Τράπεζα της Ελλάδος και ασκούν δραστηριότητα σύμφωνα με τις ΠΔ/ΤΕ αριθμ. 2641/2011 και 2622/2010, αντίστοιχα, δύνανται να παρέχουν κάποιες από τις υπηρεσίες πληρωμών της παραγράφου 3, του άρθρου 4 του ν. 3862/2010.

Τέλος, θα πρέπει να επισημανθεί πως, τον Μάιο του 2011, δεκαπέντε (15) τράπεζες, από εννέα ευρωπαϊκές χώρες, διατηρούσαν στη χώρα μας γραφεία αντιπροσωπείας.

2.1.2. Τραπεζικά καταστήματα και εναλλακτικά δίκτυα διανομής χρηματοπιστωτικών προϊόντων και υπηρεσιών στην Ευρωπαϊκή Ένωση, την ευρωζώνη και την Ελλάδα

Η τάση αύξησης του αριθμού των τραπεζών στην Ελλάδα, συνοδεύτηκε και με αύξηση του αριθμού των καταστημάτων των τραπεζών κατά την εξαετία 2003-2008, η οποία ήταν διαρκής και υπερδιπλάσια έναντι της ευρωζώνης. Η εν λόγω τάση αύξησης των καταστημάτων των πιστωτικών ιδρυμάτων διακόπηκε κατά τη διάρκεια του 2010. Σύμφωνα με τον κατάλογο καταγραφής της παρουσίας του τραπεζικού συστήματος στην Ελλάδα (γνωστό ως ευρετήριο HEBC), στο τέλος Δεκεμβρίου 2010 ο αριθμός των καταστημάτων των τραπεζών στην Ελλάδα, χωρίς να υπολογίζονται τα καταστήματα της Τράπεζας της Ελλάδος, ανέρχονταν σε 4183. Ωστόσο, σε σχέση με το 2008, η ποσοστιαία μεταβολή στον αριθμό των τραπεζικών καταστημάτων αυξήθηκε κατά δύο ποσοστιαίες μονάδες.

Η εξέλιξη αυτή αντανακλά εν μέρει την προτίμηση της πελατείας των τραπεζών στην Ελλάδα για την πραγματοποίηση τραπεζικών συναλλαγών κυρίως μέσω των καταστημάτων τους, τις προσπάθειες των εγκατεστημένων στη χώρα μας τραπεζών να αυξήσουν τα σημεία φυσικής εξυπηρέτησης της πελατείας τους και τη διεύρυνση του δικτύου καταστημάτων τους σε γεωγραφικές περιοχές της χώρας με χαμηλά ποσοστά αστικοποίησης (ορεινές περιοχές, νησιωτική Ελλάδα, κ.λπ.).

ΠΙΝΑΚΑΣ 9

Αριθμός καταστημάτων τραπεζών 2003 - 2010

	Ελλάδα	Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ-27)	Ευρωζώνη (ΕΕ-15)
2003	3300	206956	168730
2004	3403	211442	168476
2005	3543	214925	169644
2006	3699	228601	181499
2007	3850	233581	183981
2008	4095	238117	186363
2009	4264	μ.δ.	μ.δ.
2010	4183	μ.δ.	μ.δ.
Μεταβολή % (2008 - 2003)	24	15	10
Μεταβολή % (2010 - 2009)	-2	μ.δ.	μ.δ.

Πηγή: Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, Structural Indicators for the EU Banking Sector, January 2010

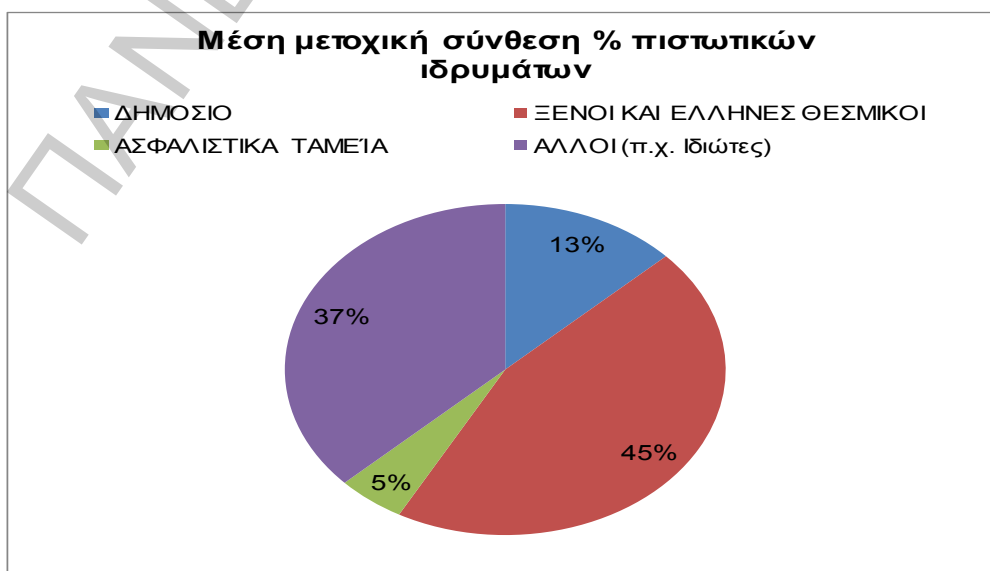
Παράλληλα με τη διαχρονική αύξηση του αριθμού των καταστημάτων, σημαντική υπήρξε κατά τη διάρκεια του 2010 η προσπάθεια των εγκατεστημένων στη χώρα μας τραπεζών να αναπτύξουν εναλλακτικά δίκτυα διανομής χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, όπως αυτόματες ταμειολογιστικές μηχανές (ATM), τηλεφωνική τραπεζική (phone banking) και ηλεκτρονική τραπεζική (e-banking). Αυτή η προσπάθεια είχε ως αποτέλεσμα τη διατήρηση του αριθμού των ATM (2010: 7580, 2009: 7624, 2008: 7575, 2007: 7270 & 2006: 6667), όσο και την αναβάθμιση και διεύρυνση των υπηρεσιών που παρέχονται μέσω αυτών. Πλέον πέραν των παραδοσιακών υπηρεσιών ανάληψης και κατάθεσης μετρητών και ερώτησης υπολοίπου, είναι δυνατή η πραγματοποίηση ποικίλων συναλλαγών, όπως η μεταφορά κεφαλαίων σε λογαριασμούς τρίτων, η πληρωμή οφειλών από πιστωτικές κάρτες και η πληρωμή κάθε είδους λογαριασμών.

Τέλος, μεγάλη εντύπωση προκαλεί η συνεχιζόμενη αύξηση των χρηστών στις υπηρεσίες ηλεκτρονικής τραπεζικής που έχουν αναπτύξει οι Ελληνικές τράπεζες. Σύμφωνα με στοιχεία της ΕΕΤ στο πρώτο εξάμηνο του 2010 περισσότερα από 1929800 φυσικά και νομικά πρόσωπα ήταν εγγεγραμμένοι χρήστες σε υπηρεσίες ηλεκτρονικής τραπεζικής σημειώνοντας ετήσια αύξηση 12%. Επίσης, η αξία των εγχρήματων συναλλαγών, συμπεριλαμβανομένων των ενδοτραπεζικών, διατραπεζικών και χρηματιστηριακών συναλλαγών παρουσίασε ετήσια αύξηση 8% (19,7 δις ευρώ το πρώτο εξάμηνο του 2010 έναντι 18,3 δις ευρώ στο τέλος Ιουνίου 2009).

2.1.3 Μετοχολόγιο των εισηγμένων στο Χρηματιστήριο Αθηνών εμπορικών τραπεζών

Το μετοχολόγιο των δεκατριών (13) εισηγμένων στο Χρηματιστήριο Αθηνών εμπορικών τραπεζών, συντίθεται από ιδιώτες, έλληνες και ξένους θεσμικούς επενδυτές, ασφαλιστικά ταμεία, καθώς και φορείς του ευρύτερου δημόσιου τομέα. Χαρακτηρίζεται από έντονη διασπορά, καθώς και από ενισχυμένη διαπραγματευσιμότητα σε καθημερινή βάση.

Όπως φαίνεται και στο διάγραμμα, οι θεσμικοί επενδυτές, έλληνες και ξένοι, καταλαμβάνουν ποσοστό που προσεγγίζει το 45% της μετοχικής σύνθεσης των τραπεζών με τους ιδιώτες μετόχους να ακολουθούν με 37% και το Δημόσιο μαζί με τα ασφαλιστικά ταμεία να καταλαμβάνουν ποσοστό 18% επί της μετοχικής σύνθεσης.

2.1.4. Χρηματιστηριακές εξελίξεις

Ως συνέχεια των ιδιαίτερα αρνητικών επιπτώσεων της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης στις τιμές των μετοχών τόσο του τραπεζικού κλάδου όσο και των λοιπών κλάδων στο Χρηματιστήριο Αθηνών (ΧΑ) κατά τα δύο προηγούμενα έτη, το 2010 η υποχώρηση των τιμών υπήρξε έντονη, λόγω κυρίως της αβεβαιότητας που κυριάρχησε σε ότι αφορά στην πορεία της ελληνικής οικονομίας.

Η υποχώρηση των τιμών των μετοχών του τραπεζικού κλάδου οδήγησε σε πτώση της χρηματιστηριακής αξίας του συνόλου των εισηγμένων ελληνικών εμπορικών τραπεζών η οποία στο τέλος του 2010 κάλυπτε το 26% περίπου του συνόλου της αγοράς έναντι 33% στο τέλος του 2009, ενώ η μέση ημερήσια αξία των συναλλαγών εμφάνισε μείωση 32% περίπου σε σχέση με το 2009¹². Οι εξελίξεις αυτές οφείλονταν κυρίως στις πιέσεις που δέχονταν οι ελληνικές τράπεζες στη ρευστότητά τους, αλλά και στην κερδοφορία τους λόγω της εγχώριας οικονομικής κατάστασης.

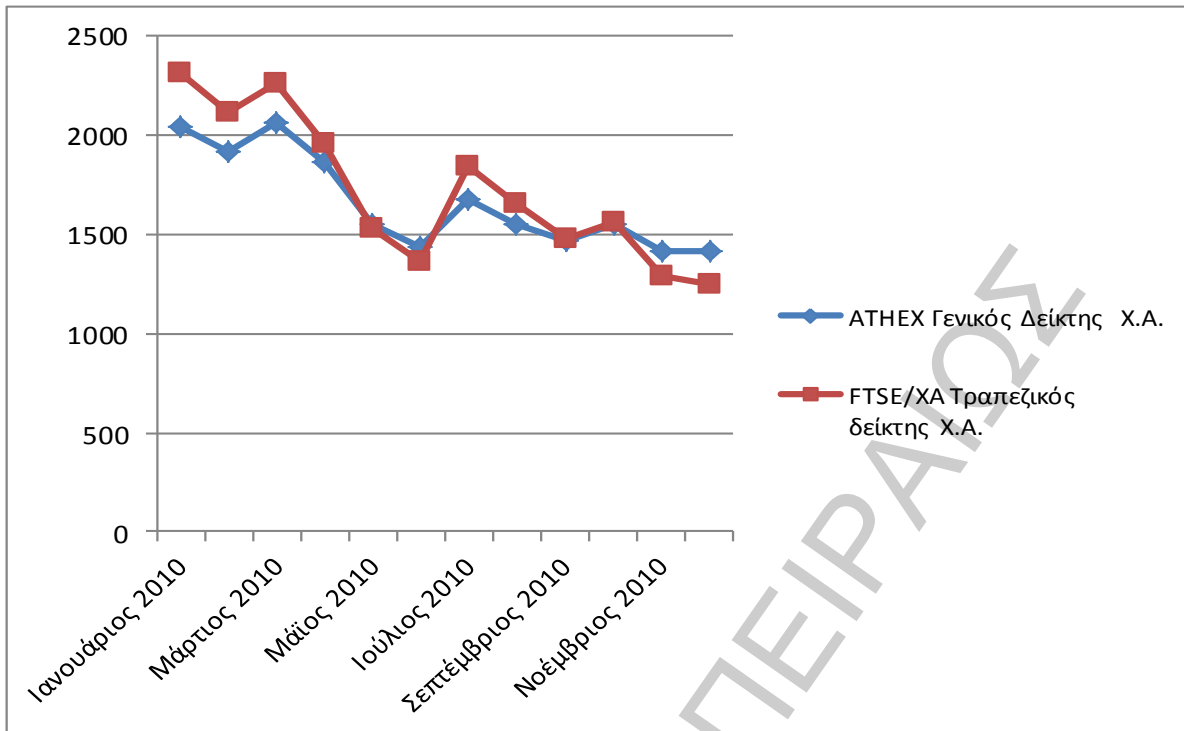
Παράλληλα με τα ανωτέρω, τα κεφάλαια που αντλήθηκαν από τον χρηματοπιστωτικό τομέα και τις τράπεζες το 2010 μέσω του Χρηματιστηρίου Αθηνών διαμορφώθηκαν σε €3.192,5 εκατ. έναντι €3.823,6 εκατ. το 2009, παρουσίασαν δηλαδή μείωση της τάξης του 16,5%, έναντι της αντίστοιχης μείωσης κατά 18,4% των κεφαλαίων που αντλήθηκαν από το σύνολο των εισηγμένων εταιρειών (€3.472,2 το 2010 έναντι €4.255,2 το 2009). Ωστόσο, το γεγονός ότι το σύνολο των κεφαλαίων που άντλησαν οι εταιρείες του χρηματοπιστωτικού τομέα ανέρχεται στο 92% του συνόλου των αντληθέντων κεφαλαίων μέσω του Χρηματιστηρίου Αθηνών, αποτελεί αδιαμφισβήτητο γεγονός για τη διατήρηση της εμπιστοσύνης των επενδυτών στις μετοχές των εταιρειών του τραπεζικού τομέα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 10

*Δείκτες μετοχών Χρηματιστηρίου Αθηνών - Γενικός Δείκτης
& Τραπεζικός Δείκτης*

Μήνας	ΑΤΗΧ Γενικός Δείκτης Χ.Α.	FTSE/ΧΑ Τραπεζικός δείκτης Χ.Α.
Ιανουάριος 2010	2048	2315
Φεβρουάριος 2010	1913	2113
Μάρτιος 2010	2067	2258
Απρίλιος 2010	1870	1962
Μάιος 2010	1551	1535
Ιούνιος 2010	1434	1364
Ιούλιος 2010	1682	1845
Αύγουστος 2010	1555	1660
Σεπτέμβριος 2010	1471	1482
Οκτώβριος 2010	1547	1558
Νοέμβριος 2010	1420	1293
Δεκέμβριος 2010	1414	1251

Πηγή: Χρηματιστήριο Αθηνών

Πηγή: Στατιστικό Δελτίο Οικονομικής Συγκυρίας, Τεύχος 135, Φεβρουάριος 2011

2.1.5 Κεφαλαιοποίηση ελληνικών τραπεζών

Η κεφαλαιοποίηση των ελληνικών τραπεζών, εξαιρουμένης της Τράπεζας της Ελλάδος, στο τέλος Δεκεμβρίου 2010 ανήλθε στα 14 δισ. ευρώ, ποσό που αντιστοιχούσε στο 26% της συνολικής κεφαλαιοποίησης του Χρηματιστηρίου Αθηνών, έναντι της αντίστοιχης κεφαλαιοποίησης στο τέλος Δεκεμβρίου 2009 η οποία ανερχόταν στα 28 δισ. ευρώ, ποσό που αντιστοιχούσε, κατά το ίδιο χρονικό διάστημα, στο 33% της συνολικής κεφαλαιοποίησης του Χρηματιστηρίου Αθηνών.

Παρά την τρέχουσα οικονομική συγκυρία, οι ελληνικές τράπεζες εξακολουθούν να διατηρούν την εμπιστοσύνη των επενδυτών, ελλήνων και ξένων, κατέχοντας την πρώτη θέση στις επενδυτικές επιλογές τους, έναντι άλλων κλάδων του ελληνικού χρηματιστηρίου.

2.2. Βασικοί οικονομικοί δείκτες των ελληνικών τραπεζών

2.2.1. Λόγος δανείων προς καταθέσεις

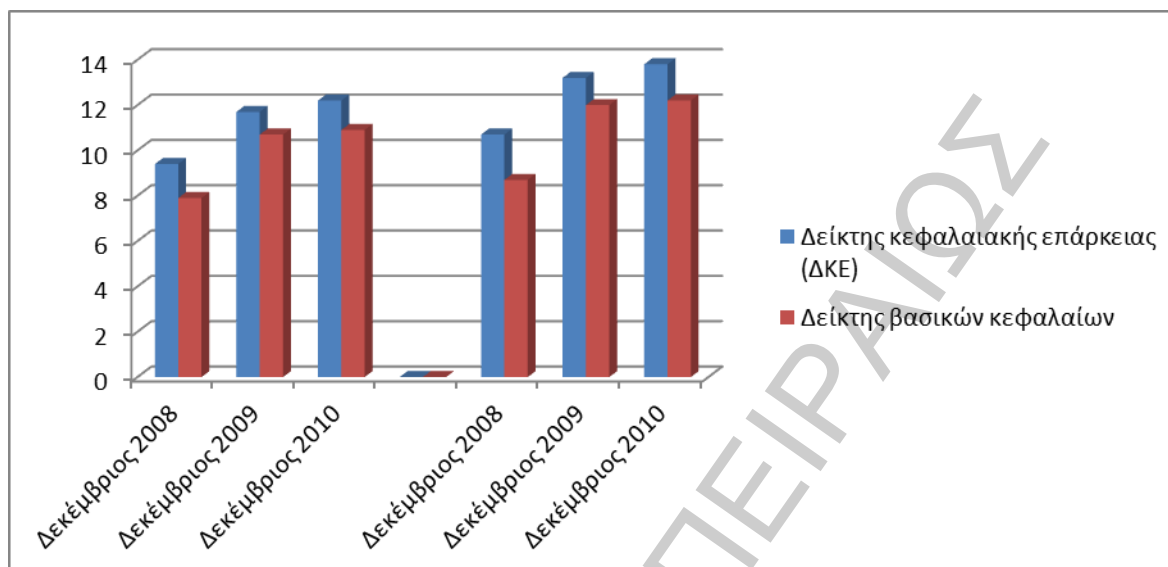
Η συνεχής μείωση των καταθέσεων κατά περίπου €40 δισ. από τις αρχές του 2010 έως και τον Φεβρουάριο του 2011 συνέβαλε στην άνοδο του δείκτη δανείων προς καταθέσεις άνω του 100%.

Ειδικότερα, ο λόγος χορηγήσεων προς καταθέσεις και συμφωνίες επαναγοράς το 2010 ανήλθε σε 105%, αυξημένος σε σχέση με το 2009 (2009: 91%). Βάσει των στοιχείων της Τράπεζας Ελλάδος, το 2010 το υπόλοιπο των καταθέσεων και συμφωνιών επαναγοράς νοικοκυριών και επιχειρήσεων σε Νομισματικά Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα έφθασε τα €245,3 δισ. (2009: €278,9 δισ.). Την ίδια χρονιά, το υπόλοιπο των χορηγήσεων προς επιχειρήσεις και νοικοκυριά ανήλθε στα €257,7 δισ. (2009: €249,5 δισ.).

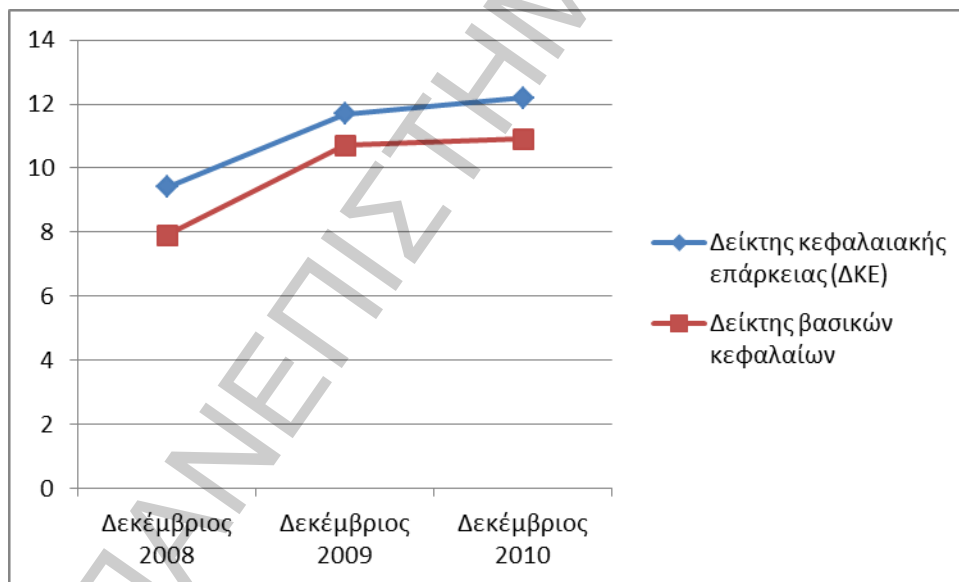
2.2.2. Δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας

Ο δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας (ΔΚΕ) των εγχώριων τραπεζών και των ομίλων τους ενισχύθηκε το 2010, εν μέσω ιδιαίτερα αρνητικών οικονομικών συνθηκών, στο 13,8% από 13,2% το 2009 για τις τράπεζες και στο 12,2% από 11,7% για τους τραπεζικούς ομίλους, ενώ ο δείκτης βασικών κεφαλαίων αυξήθηκε ελαφρώς, στο ίδιο διάστημα, σε 12,2% από 12,0% για τις τράπεζες και στο 10,9% από 10,7% για τους τραπεζικούς ομίλους, εξαιτίας της αύξησης των εποπτικών ιδίων κεφαλαίων τους και της μείωσης του σταθμισμένου ως προς τον κίνδυνο ενεργητικού.

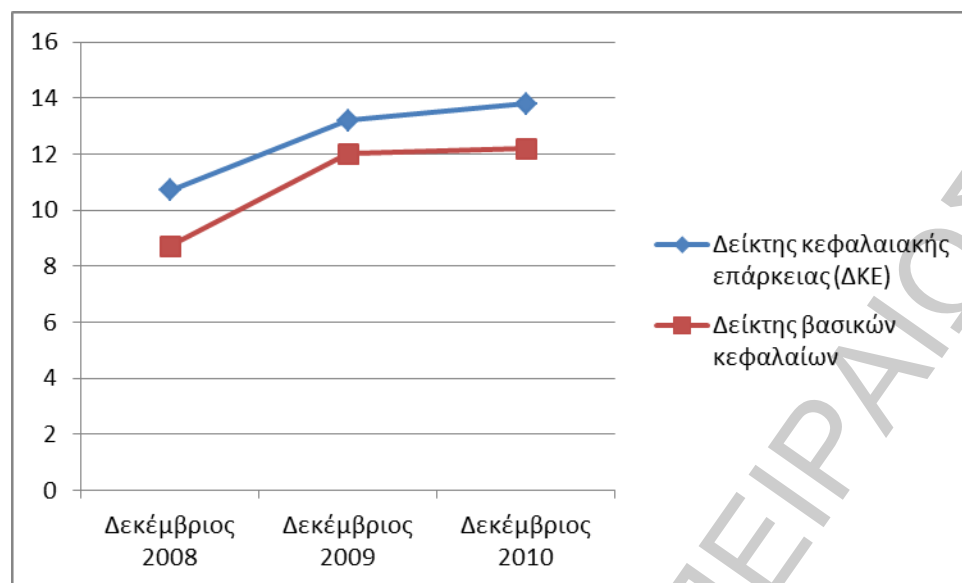
Κεφαλαιακή επάρκεια ελληνικών εμπορικών τραπεζών και των ομίλων τους

Τραπεζικοί όμιλοι:

Εμπορικές τράπεζες:

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2010, Απρίλιος 2011

Κατά συνέπεια, και παρά τις πολλαπλές αντίξοες συνθήκες της ελληνικής οικονομίας, το εγχώριο τραπεζικό σύστημα κατάφερε να βελτιώσει την κεφαλαιακή του βάση και να διατηρήσει την κεφαλαιακή του επάρκεια σε επίπεδο υψηλότερο των ελάχιστων απαιτούμενων.

2.2.3. Αποδοτικότητα και αποτελεσματικότητα ελληνικών τραπεζών

Οι ελληνικές τράπεζες παρουσίασαν το 2010 σημαντική μείωση των προ φόρων κερδών. Ειδικότερα, οι τραπεζικοί όμιλοι το 2010 εμφάνισαν ζημίες της τάξης των €800 εκατ. έναντι κερδών της τάξης των €1,3 δισ. περίπου για το προηγούμενο έτος. Η μεγάλη αυτή μείωση ήταν το αποτέλεσμα μιας σειράς παραγόντων, όπως, μεταξύ άλλων:

- της πολιτικής σχηματισμού αυξημένων προβλέψεων που ακολουθήθηκε και το 2010, με αποτέλεσμα το ποσό των προβλέψεων να αγγίζει περίπου τα €7 δισ.

- της μείωσης των λειτουργικών εσόδων, τα οποία μειώθηκαν σε σύγκριση με το 2009 κατά 10,7% σε επίπεδο τραπεζών και κατά 7,5% σε επίπεδο ομίλων
- της καταγραφής ζημιών από χρηματοοικονομικές πράξεις.

Ειδικότερα, όπως συνοψίζονται και στον Πίνακα κατωτέρω:

- Η μετά από φόρους και προβλέψεις **αποδοτικότητα** του σταθμισμένου με βάση τον κίνδυνο ενεργητικού και των μέσων ιδίων κεφαλαίων σε επίπεδο τραπεζικών ομίλων διαμορφώθηκε, τον Δεκέμβριο του 2010 σε -0,3% (2008: 0,7%, 2009: 0,15%) και -4,16% (2008: 9,9%, 2009: 2,26%), αντίστοιχα. Σε επίπεδο τραπεζών οι ίδιοι δείκτες διαμορφώθηκαν σε -0,55% και -8,64% αντίστοιχα (2008: 0,2% και 3,2%, 2009: -0,09% και -1,66%).
- Ο **δείκτης αποτελεσματικότητας** (λειτουργικά έξοδα προς λειτουργικά έσοδα) παρουσίασε μικρή επιδείνωση, όπως προκύπτει από την αύξηση του σχετικού δείκτη, τόσο σε επίπεδο τραπεζικών ομίλων όσο και σε επίπεδο τραπεζών από 54,9% το 2009 σε 58,2% το 2010 και από 57,7% σε 62,3% το 2010, αντίστοιχα.
- Το **καθαρό επιτοκιακό περιθώριο** παρέμεινε κάτω του 3% και ειδικότερα σε επίπεδο τραπεζικών ομίλων διαμορφώθηκε από 2,9% το 2008 και 2,65% το 2009 σε 2,68% το 2010, ενώ σε επίπεδο τραπεζών από 2,2% το 2008 και 1,87% το 2009 σε 1,97% το 2010.

ΠΙΝΑΚΑΣ 11

Δείκτες αποδοτικότητας και αποτελεσματικότητας των ελληνικών εμπορικών τραπεζών και ομίλων με μετοχές εισηγμένες στο Χρηματιστήριο Αθηνών

Ποσοστά %	Τραπεζικοί Όμιλοι			Τράπεζες		
	Δεκέμβριος 2008	Δεκέμβριος 2009	Δεκέμβριος 2010	Δεκέμβριος 2008	Δεκέμβριος 2009	Δεκέμβριος 2010
Δείκτης αποδοτικότητας του σταθμισμένου με βάση τον κίνδυνο ενεργητικού (μετά από φόρους)	0,7	0,15	-0,3	0,2	-0,09	-0,55
Δείκτης αποδοτικότητας Ιδίων κεφαλαίων (μετά από φόρους)	9,9	2,26	-4,16	3,2	-1,66	-8,64
Καθαρό επιτοκιακό περιθώριο	2,9	2,65	2,68	2,2	1,87	1,97
Δείκτης αποτελεσματικότητας	56,1	54,9	58,2	60	57,7	62,3

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2010, Απρίλιος 2011.

3) Τραπεζικό σύστημα και οικονομική δραστηριότητα

3.1 Τραπεζικό σύστημα και ΑΕΠ

Η άμεση συμμετοχή του τραπεζικού συστήματος στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της χώρας παραμένει κατά την περίοδο 2004-2010 σταθερά κοντά στο 5%, παρουσιάζοντας την περίοδο 2004 - 2009 σημαντική αύξηση της τάξης του 11% (από 4,33% το 2004 σε 4,81% το 2009), σε σταθερές τιμές προηγούμενου έτους, ενώ το 2010 επανήλθε κοντά στα επίπεδα του 2004. Τα παραπάνω στοιχεία αναδεικνύουν τη σημαντική συμβολή του τραπεζικού συστήματος στην αναπτυξιακή δυναμική της ελληνικής οικονομίας, ακόμα και σε δυσμενείς περιόδους, όπως αυτή που διανύουμε. Σημειώνεται ότι η συμβολή αυτή αναφέρεται

αποκλειστικά στην «άμεση» συμβολή, χωρίς να υπολογίζονται: (α) η με άλλους τρόπους θετική συμβολή σε συνολικά οικονομικά μεγέθη (π.χ. φορολογικά έσοδα, απασχόληση κ.λπ.), και (β) τα κάθε τύπου πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα από την «έμμεση» συμβολή του τραπεζικού τομέα στην ελληνική οικονομία.

ΠΙΝΑΚΑΣ 12

Συμμετοχή ενδιάμεσων χρηματοπιστωτικών οργανισμών στο ΑΕΠ

(σε σταθερές τιμές προηγούμενου έτους)	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Ακαθάριστη Προσθήμενη Αξία	7024	7371	8039	9153	9548	9948	8663
Ποσοστό συμμετοχής τραπεζικού τομέα στο ΑΕΠ (%)	4,33	4,32	4,43	4,71	4,7	4,81	4,34

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Εταιρεία (ΕΛ.ΣΤΑΤ.)

3.2 Μερίσματα που καταβάλλουν οι τράπεζες στους μετόχους τους

Σύμφωνα με τις προβλέψεις του νόμου 3723/2008 «Ενίσχυση της ρευστότητας της οικονομίας για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης και άλλες διατάξεις», όλες οι τράπεζες που συμμετέχουν στο Πρόγραμμα Ενίσχυσης Ρευστότητας της ελληνικής οικονομίας δεν επιτρέπεται να διανείμουν μερίσματα σε μετρητά προς μετόχους για τις χρήσεις 2008, 2009 και 2010. Σε αυτό το πλαίσιο, για τρίτη συνεχή χρονιά, οι οκτώ μεγαλύτερες, σε όρους ενεργητικού, τράπεζες δεν διένειμαν μέρισμα στους μετόχους τους.

ΠΙΝΑΚΑΣ 13

Αποτελέσματα, μερίσματα Ελληνικών Τραπεζών και αντληθέντα κεφάλαια από το Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών (2001 – 2010).

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ													
	ΕΤΕ	ΕΥΡΩΒ	ΑΛΦΑ	ΠΕΙΡ	ΕΜΠ	ΑΤΕ	ΤΤ	ΑΤΤ	ΤΒΑΝΚ	ΓΤΕ	ΕΓΝΑΚ	ΠΡΟ	ΣΥΝΟΛΟ
2001	483,82	201,11	207,67	17,84	146,25	75,65	-	20,01	-	-	-	-	1152,35
2002	213,25	184,24	172,49	23,61	52,25	30,32	-	17,44	-	-	-	-	693,6
2003	360,32	272,62	284,22	55,34	71,78	42,7	-	16,38	-	-	-	-	1103,36
2004	386,39	368,2	411,71	63,34	-67,04	64,72	131,88	9,36	-	-	-	-	1368,56
2005	727,36	501	502,17	177,32	75,97	139,42	122,55	-7,92	11,23	-	-	-	2249,1
2006	990,05	601	551,99	174	-234,7	188,42	137,19	0,87	12,27	-	-	-	2421,06
2007	1625,3	815	850,03	249,88	73,37	241,41	43,45	20,85	6,93	-	-	-	3926,24
2008	1546	652	512,07	31,32	-491,8	27,85	2,89	12,61	-48,07	-	-	-	2244,93
2009	922,18	305	349,81	73,44	-582,5	-451,7	20,63	5,67	-61,86	-	-	-	580,651
2010	405,52	68,181	85,65	-30,22	-873,5	-438,1	-34,12	-7,11	-71,32	-	-	-	-895,002
													14844,85
ΜΕΡΙΣΜΑΤΑ													
	ΕΤΕ	ΕΥΡΩΒ	ΑΛΦΑ	ΠΕΙΡ	ΕΜΠ	ΑΤΕ	ΤΤ	ΑΤΤ	ΤΒΑΝΚ	ΓΤΕ	ΕΓΝΑΚ	ΠΡΟ	ΣΥΝΟΛΟ
2001	255,06	137,72	109,77	0	119,63	0	0	0	-	-	-	-	622,18
2002	104,34	187,99	51,44	41,79	341,81	0	0	0	-	-	-	-	727,37
2003	165,79	93,99	77,55	59,27	42,97	0	0	0	-	-	-	-	439,57
2004	198,95	131,4	169,28	98,8	0	0	0	0	-	-	-	-	598,43
2005	586,56	482,41	237,56	0	0	63,38	0	0	-	-	-	-	1369,91
2006	417,95	348,9	306,02	171,9	0	81,22	35,56	0	-	-	-	-	1361,55
2007	190,88	423	362,2	235,72	0	90,5	0	13,21	-	-	-	-	1315,51
2008	0	0	0	0	0	0	0	0	-	-	-	-	0
2009	0	0	0	0	0	0	0	0	-	-	-	-	0
2010	0	0	0	0	0	0	0	0	-	-	-	-	0
													6434,52
ΑΝΤΛΗΘΕΝΤΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ													
	ΕΤΕ	ΕΥΡΩΒ	ΑΛΦΑ	ΠΕΙΡ	ΕΜΠ	ΑΤΕ	ΤΤ	ΑΤΤ	ΤΒΑΝΚ	ΓΤΕ	ΕΓΝΑΚ	ΠΡΟ	ΣΥΝΟΛΟ
2001													0
2002				69,87					39,17		29,99		109,05
2003								62,75					62,75
2004									36,49	89,14			125,63
2005					397,17	1248,9				100,09			1746,16
2006	3000,5								52,74				3053,24
2007		1228,9		1351				148,64		210,2			2938,71
2008													0
2009	551,83		986,3						48,37				1586,5
2010	1815,1				989,42					339,73			3144,21
													12766,25

Πηγή: Λογαριασμοί αποτελεσμάτων χρήσης Εμπορικών Τραπεζών.

4) Συγκέντρωση και ανταγωνιστικότητα του τραπεζικού κλάδου

4.1 Θεωρητικές και εμπειρικές προσεγγίσεις της σχέσης συγκέντρωσης και ανταγωνιστικότητας του τραπεζικού κλάδου

Η σχέση συγκέντρωσης και ανταγωνιστικότητας του τραπεζικού συστήματος μιας χώρας βασίζεται στη παραδοσιακή προσέγγιση της μεθοδολογίας «Διάρθρωση -Στρατηγική – Αποδοτικότητα» (Structure Contact

Performance ή SCP). Η παραδοσιακή αυτή προσέγγιση περιλαμβάνει ακόμη τα υποδείγματα της αποτελεσματικότητας της παραγωγικής διαδικασίας ή αποτελεσματικότητας κόστους (δυσικό πρόβλημα) (productive and cost efficiency) με τον υπολογισμό των οικονομιών κλίμακας και φάσματος και τον προσδιορισμό του άριστου μεγέθους της επιχείρησης ή της παραγωγικής μονάδας. Τα αντικρουόμενα συμπεράσματα αυτών των προσεγγίσεων έδωσαν οδήγησαν στη δημιουργία νέων υποδειγμάτων με έμφαση στο τραπεζικό σύστημα, τα οποία ενσωματώνουν περισσότερες οπτικές γωνίες του προβλήματος και οδηγούν σε καταλληλότερα συμπεράσματα.

Η προσέγγιση της μεθοδολογίας SCP θεωρεί ότι με δεδομένη (εξωγενή) τη δομή του τραπεζικού συστήματος ως προς τη σχέση συγκέντρωσης-κερδοφορίας, η συγκέντρωση του κλάδου οδηγεί σε υψηλότερα επιτόκια χορηγήσεων, χαμηλότερα επιτόκια καταθέσεων και αυξημένη κερδοφορία. Η υπόθεση αυτή υποβλήθηκε σε εμπειρικό έλεγχο από αρκετούς ερευνητές. Η εμπειρική της μεθοδολογία πραγματοποιείται με την εκτίμηση μιας γραμμικής συνάρτησης ανοιγμένης μορφής (reduced form) στην οποία η εξηρημένη μεταβλητή αποτελεί μια προσέγγιση της κερδοφορίας της τράπεζας i στην αγορά j την περίοδο t . Εναλλακτικά, ως εξηρημένη μεταβλητή έχει χρησιμοποιηθεί το επιτόκιο καταθέσεων (Berger and Hannan, 1989). Οι επεξηγηματικές μεταβλητές συνήθως περιλαμβάνουν εναλλακτικές μετρήσεις της συγκέντρωσης της αγοράς, καθώς και χαρακτηριστικές μεταβλητές ή μεταβλητές ελέγχου (control variables) που αναμένεται να επηρεάζουν την κερδοφορία. Τέτοιες μεταβλητές όσον αφορά στη συγκέντρωση, είναι ο δείκτης Herfindahl- Hirschmann (HHI) και οι δείκτες συγκέντρωσης των 3 ή 5 μεγαλύτερων τραπεζών CR-3 και CR-5, αντίστοιχα. Άλλες μεταβλητές (μεταβλητές ελέγχου) που αναμένεται να επηρεάζουν την κερδοφορία αντιστοιχούν κυρίως στο προφίλ κινδύνου της τράπεζας, στη δομή του ενεργητικού και των υποχρεώσεών της, το μέγεθός της, την κεφαλαιακή της επάρκεια. Οι πρώτες ενδείξεις από την προσέγγιση αυτή δεν κατάφεραν να απορρίψουν την υπόθεση SCP. Οι μελέτες των Berger and Hannan (1989) και Hannan and Berger (1991), χρησιμοποιώντας αμερικανικά δεδομένα, βρήκαν ότι στις αγορές με μεγαλύτερη συγκέντρωση, οι τράπεζες τείνουν (i) να πληρώνουν χαμηλότερα επιτόκια στις καταθέσεις, τα οποία δεν

προσαρμόζουν άμεσα στις αλλαγές των επιτοκίων της διατραπεζικής αγοράς και (ii) να χρεώνουν υψηλότερα επιτόκια στις χορηγήσεις.

Οι μεθοδολογίες της αποτελεσματικότητας της παραγωγής ή του κόστους προτείνουν μια διαφορετική υπόθεση σχετικά με τη σχέση κερδοφορίας και συγκέντρωσης. Η αποτελεσματικότητα της παραγωγικής διαδικασίας καθορίζει ενδογενώς τη δομή της αγοράς (συγκέντρωση) και την κερδοφορία του τραπεζικού κλάδου (αποδοτικότητα). Τράπεζες οι οποίες λειτουργούν με την πιο προηγμένη τεχνολογία, με την πιο κατάλληλη στελέχωση και με την ιδανικότερη κλίμακα παραγωγής, έχουν πλεονέκτημα αποδοτικότητας το οποίο μεταφράζεται σε μεγαλύτερο μερίδιο αγοράς. Αν το σύνολο της τραπεζικής αγοράς μιας χώρας δεν αντέχει πολλές τέτοιου μεγέθους τράπεζες, τότε το τραπεζικό σύστημα της χώρας θα είναι πολύ συγκεντρωμένο. Εμπειρικά η υπόθεση αυτή ελέγχεται (Berger, 1995) με την προσθήκη της επεξηγηματικής μεταβλητής του μεριδίου της αγοράς της τράπεζας i στην αγορά j την περίοδο t σε μια εξίσωση παλινδρόμησης παρόμοια με αυτήν που χρησιμοποιήθηκε στον έλεγχο του υποδείγματος SCP. Όταν στο εμπειρικό υπόδειγμα συμπεριληφθούν και ανεξάρτητες μεταβλητές ελέγχου που μετρούν την αποτελεσματικότητα της διοίκησης (X-efficiency) και το άριστο μέγεθος (scale efficiency), το μερίδιο αγοράς διατηρεί μια σχετικά μικρή θετική επίδραση στην αποδοτικότητα, προερχόμενη πιθανώς από τα πλεονεκτήματα που έχουν οι τράπεζες με μεγαλύτερο μερίδιο ως προς τη διαφήμιση, το δίκτυο καταστημάτων και τις σχέσεις που αναπτύσσουν με τους σημαντικούς πελάτες. Τα αποτελέσματα της ανωτέρω μελέτης του Berger αφορούν 4.800 αμερικανικές τράπεζες. Με παρόμοια μεθοδολογία (translog-cost function), οι Allen και Rai (1996) χρησιμοποίησαν δεδομένα από 24 χώρες για να υπολογίσουν τις οικονομίες κλίμακας και φάσματος στην τραπεζική. Ασχολήθηκαν με την αποτελεσματικότητα της διοίκησης (X-efficiency) και βρήκαν ότι οι μικρές τράπεζες του δείγματος έχουν μικρότερο μέγεθος από το αποτελεσματικό. Αντίθετα, για τις μεγάλες τράπεζες που λειτουργούν σε καθεστώς διαχωρισμένων υπηρεσιών λιανικής και επενδυτικής τραπεζικής, βρήκαν αρνητικές οικονομίες κλίμακας.

Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, η μεθοδολογία SCP παρότι αποτέλεσε σημείο εκκίνησης της έρευνας για την αποτελεσματικότητα του τραπεζικού συστήματος, εγκαταλείφθηκε σταδιακά την τελευταία δεκαετία,

διότι αγνοούσε την πιθανή ενδογένεια που υπάρχει μεταξύ της δομής της αγοράς και της αποδοτικότητας των τραπεζών. Η σύγχρονη έρευνα στράφηκε τόσο στην αλληλεξάρτηση ανταγωνιστικότητας και συγκέντρωσης, όσο και σε άλλους παράγοντες που καθορίζουν την αποδοτικότητα του τραπεζικού συστήματος, όπως η κερδοφορία και η παροχή υπερβολικών κερδών (rents). Οι παράγοντες αυτοί προσδιορίζονται από τη σύγχρονη θεωρία διαμεσολάβησης και αφορούν κυρίως το κανονιστικό πλαίσιο των τραπεζών, την ασύμμετρη πληροφόρηση στις σχέσεις τράπεζας-δανειοληπτών, τα κόστη διαμεσολάβησης (switching costs), τη γεωγραφική θέση (σύνορα, απόσταση) (spatial competition) κ.ά. Παράλληλα, αναπτύχθηκαν επιχειρήματα σχετικά με τη σχέση συγκέντρωσης και σταθερότητας (stability) ή ευθραυστότητας (fragility) του τραπεζικού συστήματος. Το ενδιαφέρον εδώ έγκειται στα πιθανά αντικρουόμενα συμπεράσματα που εξάγονται από τη θεωρία ασυμμετρικής πληροφόρησης. Αν η συγκέντρωση του τραπεζικού συστήματος συμβάλλει στην αύξηση της αποδοτικότητας των τραπεζών, θα τείνει να τις καταστήσει λιγότερο ευάλωτες στον πειρασμό για επενδύσεις σε επικίνδυνα χαρτοφυλάκια (μεγαλύτερη συγκέντρωση, μεγαλύτερη σταθερότητα). Από την άλλη πλευρά, αν η αυξημένη συγκέντρωση και αποδοτικότητα συνάδει με αυξημένα επιτόκια χορηγήσεων, τότε η δύναμη της αντίθετης επιλογής θα τείνει να καταστήσει τα επενδυτικά χαρτοφυλάκια των τραπεζών πιο επικίνδυνα, καθώς οι δανειζόμενες επιχειρήσεις θα αναλαμβάνουν περισσότερο κίνδυνο.

Από τις πολλές θεωρητικές και εμπειρικές προσεγγίσεις του προβλήματος της διάρθρωσης και ανταγωνιστικότητας του τραπεζικού συστήματος επιλέγουμε να παρουσιάσουμε κάποια υποδείγματα που αποτελούν πεδίο σύγκρισης αποτελεσμάτων στη διεθνή βιβλιογραφία και είναι προσιτά σε εμπειρική ανάλυση. Οι μεθοδολογίες των Panzar και Rosse (1977, 1982, 1987) και των Bresnahan (1982, 1989) και Lau (1982) βασίζονται σε υποδείγματα μικροοικονομικής ισορροπίας και καταλήγουν σε παραπλήσια μέτρα του επιπέδου ανταγωνιστικότητας της τραπεζικής αγοράς. Οι Panzar και Rosse εξάγουν συμπεράσματα σχετικά με την ανταγωνιστικότητα του τραπεζικού συστήματος από τη συμπεριφορά των συνολικών μικτών εσόδων των επιμέρους τραπεζών ως προς τις μεταβολές των τιμών των κύριων εισροών τους. Με την εκτίμηση μιας γραμμικής σχέσης ανοιγμένης μορφής σε

λογάριθμους των μεταβλητών, υπολογίζονται οι ελαστικότητες των συνολικών εσόδων ή των επιτοκιακών εσόδων (εξηρητημένη μεταβλητή) ως προς τις τιμές τριών κύριων εισροών οι οποίες αποτελούν τις ανεξάρτητες μεταβλητές μαζί με τις μεταβλητές ελέγχου. Οι τρεις κύριες εισροές είναι οι καταθέσεις, η εργασία και το φυσικό κεφάλαιο. Οι Panzar και Rosse έδειξαν ότι το άθροισμα των ελαστικότητων των τριών αυτών εισροών, δηλαδή η μεταβλητή «H», είναι αρνητική για το μονοπώλιο και το οργανωμένο ολιγοπώλιο, μεταξύ του μηδενός και της μονάδας για τον μονοπωλιακό ανταγωνισμό και ίση με τη μονάδα για τις τράπεζες που λειτουργούν σε καθεστώς μακροχρόνιας ανταγωνιστικής ισορροπίας. Το αποτέλεσμα αυτό βασίζεται στις μορφές της ελαστικότητας ζήτησης του τελικού προϊόντος (το υπόδειγμα υποθέτει συνάρτηση παραγωγής και κόστους ενός προϊόντος). Οι επιχειρήσεις (τράπεζες) σε περιβάλλον τέλειου ανταγωνισμού αντιμετωπίζουν μια πλήρως ελαστική ζήτηση και σε (μακροχρόνια) ισορροπία τιμολογούν το προϊόν τους στο οριακό κόστος του. Μια ισοποσοστιαία αύξηση του κόστους παραγωγής θα τείνει να αυξήσει την τιμή του προϊόντος και τα έσοδα κατά το ίδιο ποσοστό ($H=1$). Αντίθετα, οι τράπεζες που ασκούν μονοπωλιακή δύναμη ή λειτουργούν ως οργανωμένοι ολιγοπωλητές τιμολογούν στο ελαστικό μέρος μιας σχετικά ανελαστικής καμπύλης ζήτησης και η αύξηση του κόστους αυξάνει την τιμή ισορροπίας αλλά μειώνει τα έσοδα ($H < 0$). Στην ενδιάμεση περίπτωση, μια μονοπωλιακά ανταγωνιστική τράπεζα ή αυτή που λειτουργεί σε αγορά υπό την πίεση δυνητικού ανταγωνισμού (contestable market) αντιμετωπίζει ανελαστική καμπύλη ζήτησης, αλλά η κάθε τράπεζα τείνει να αυξήσει το παραγόμενο προϊόν της, οπότε και η αύξηση του κόστους οδηγεί σε αύξηση των εσόδων μικρότερη από αναλογική ($H < 1$). Ο Shaffer (1982, 1983, 1993, 2004) και οι Bikker, Shaffer και Spierdijk (2009) έδειξαν ότι στο εμπειρικό υπόδειγμα με αστάθμιστη (χωρίς κλίμακα - unscaled) εξηρητημένη μεταβλητή, αν η υπόθεση $H > 0$ δεν μπορεί να απορριφθεί, τότε, χωρίς πρόσθετη πληροφόρηση για το κόστος παραγωγής και τη ζήτηση, συμπεραίνουμε ότι οι τράπεζες στο δείγμα μας δεν ασκούν καμιάς μορφής μονοπωλιακή πολιτική (π.χ. οργανωμένο ολιγοπώλιο). Αν η υπόθεση για μοναδιαία τιμή του «H» δεν απορριφθεί, τότε οι τράπεζες στη συγκεκριμένη αγορά συμπεριφέρονται ως πλήρως ανταγωνιστικές επιχειρήσεις ή ως αγορές με διεκδικούμενα κέρδη (contestable). Όταν, αντίθετα, η υπόθεση για αρνητικό «H» δεν απορρίπτεται,

τότε δεν είναι ξεκάθαρο το επίπεδο του ανταγωνισμού στην αγορά. Το αρνητικό «Η» αντιστοιχεί σε ατελή ανταγωνισμό, δηλαδή μονοπωλιακή συμπεριφορά, αλλά και σε ανταγωνιστικό περιβάλλον αν η αγορά δεν βρίσκεται σε ισορροπία ή αν το μέσο μακροχρόνιο κόστος παραγωγής είναι σταθερό (μικρές και μεγάλες τράπεζες παράγουν σε αποτελεσματικό επίπεδο). Στην περίπτωση αυτή είναι αναγκαίο να διερευνηθεί αν το δείγμα μας αντλήθηκε από αγορές σε ισορροπία, όπως και να εκτιμηθεί η συνάρτηση κόστους. Ο σχετικός έλεγχος απαιτεί η ROA των τραπεζών του δείγματος να μην επηρεάζεται από τα κόστη παραγωγής. Πράγματι, αν τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα είναι ομοιογενή και βρίσκονται σε μακροχρόνια ισορροπία θα έχουν ίδια ROA και η οποία θα παραμένει σταθερή σε μεταβολές των ανεξάρτητων μεταβλητών (κόστη και μεταβλητές ελέγχου).

Τώρα σε ότι αφορά στις μελέτες σχετικά με τη συγκέντρωση του τραπεζικού συστήματος επιλέγουμε να παρουσιάσουμε αυτή των Asli Demirguc- Kunt, Luv Laeven and Ross Levine (April 2003). Αυτοί στο άρθρο τους εξέτασαν την επίδραση των τραπεζικών κανονισμών, της συγκέντρωσης, του πληθωρισμού και των εθνικών θεσμών στα καθαρά επιτοκιακά περιθώρια (Net Interest Margins) και στις γενικές δαπάνες των τραπεζών. Χρησιμοποίησαν δεδομένα για πάνω 1400 τράπεζες με παρόμοια χαρακτηριστικά από 72 χώρες. Τα δεδομένα έδειξαν ότι όσο πιο αυστηροί είναι οι κανονισμοί για τη λειτουργία των τραπεζών, τόσο αυξάνεται το κόστος της χρηματοοικονομικής διαμεσολάβησης. Επίσης, όταν ο πληθωρισμός είναι χαμηλός, τότε υπάρχει θετική επίδραση στα κέρδη των τραπεζών και μειώνονται τα κόστη. Η σχέση ότι η συγκέντρωση συνδέεται θετικά με τα καθαρά επιτοκιακά περιθώρια καταρρέει όταν γίνεται έλεγχος για ρυθμιστικά εμπόδια στον ανταγωνισμό και στον πληθωρισμό. Ακόμη, οι κανονισμοί των τραπεζών γίνονται ασήμαντοι όταν ελέγχουμε εθνικούς δείκτες οικονομικής ελευθερίας ή προστασία δικαιωμάτων ιδιοκτησίας, ενώ αυτοί οι εθνικοί δείκτες εξηγούν τα καθαρά επιτοκιακά περιθώρια και τις δαπάνες των τραπεζών. Συνεπώς, αυτοί οι κανονισμοί δεν πρέπει να μελετηθούν μονομερώς αλλά θέτοντας υπόψη γενικές, εθνικές προσεγγίσεις της προσωπικής ιδιοκτησίας και ανταγωνιστικότητας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 14

Προηγούμενες μελέτες σχετικές με τη συγκέντρωση και την ανταγωνιστικότητα του τραπεζικού συστήματος.

Συγγραφείς	Περίοδος	Συμπεράσματα
Jayaratne and Strahan	1996 - 1998	Examine the impact of the deregulation of branching restrictions in the United States.
Stiroh and Strahan	2003	
Smirlock	1985	Found that the interest rate spreads are narrower in concentrated banking systems.
Graddy and Kyle	1979	
Whitehead	1977 - 1978	
Keeley and Zimmerman	1985	Found that the best performing banks are generally not located in highly concentrated markets.
Berger, Saunders, Scalise and Udell	1998	
Rajan and Patterson	1995	Found that firms are less credit constrained in more concentrated banking markets.
Berger, Saunders, Scalise and Udell	1995	Found that the relationship between bank concentration and efficiency in the United States depends on what other factors are held constant.

Πηγή: Άρθρο Demirguc- Kunt – Laeven – Levine, Απρίλιος 2003.

Επιπρόσθετα, οι Casu και Girardone (2006) μελέτησαν τον τραπεζικό τομέα 15 χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης από το 1997 έως το 2003. Χρησιμοποίησαν τη μέθοδο H-statistic και δεν βρήκαν κανένα κοινό στοιχείο μεταξύ συγκέντρωσης και ανταγωνιστικότητας. Σε παρόμοια αποτελέσματα οδηγήθηκαν οι Claessens και Laeven (2004) μετά από έρευνα σε ένα δείγμα 50 χωρών από το 1994 – 2001. Οι Yildirim και Philipatos (2007) παρουσίασαν τη δική τους μελέτη στην οποία χρησιμοποίησαν ως δείγμα 11 χώρες της Λατινικής Αμερικής που τις μελέτησαν από το 1993 έως το 2000 επίσης με τη μέθοδο H-statistic. Ούτε αυτοί διαπίστωσαν σχέση μεταξύ συγκέντρωσης και ανταγωνιστικότητας αλλά επισήμαναν ότι όταν υπάρχουν περιθώρια εισόδου νέων τραπεζών αυξάνεται η ανταγωνιστικότητα.

Οι Carletti και Hartmann (2002) ασχολήθηκαν με το πώς οι μεταβλητές όπως η volatility των τραπεζικών διαθεσίμων ή των τραπεζικών μετοχών και τα z-scores (πιθανότητα αποτυχίας) σχετίζονται με το μέγεθος των τραπεζών ή επηρεάζουν τις συγχωνεύσεις τραπεζών. Τελικά διαπίστωσαν ότι υπάρχει

σχέση μεταξύ μεγέθους και κινδύνου. Ακόμη, σημείωσαν ότι η μελέτη που έγινε από τους Boyd και Graham (1996) σχετικά με την πτώχευση τραπεζών στις ΗΠΑ από το 1971 έως το 1994 έδειξε μεγαλύτερη πιθανότητα πτώχευσης των μεγάλων τραπεζών σε σχέση με τις μικρότερες. Οι Demsetz και Strahan (1997) διαπίστωσαν ότι τα μεγαλύτερα τραπεζικά ιδρύματα των ΗΠΑ ήταν πιο διαφοροποιημένα από τα μικρότερα την χρονική περίοδο από το 1980 έως το 1993. Όμως αυτή η διαπίστωση δε μπορεί να μεταφραστεί ότι είχαν λιγότερο κίνδυνο γιατί είχαν μεγαλύτερη μόχλευση και μεγαλύτερα και πιο επισφαλή καταναλωτικά και επιχειρηματικά δάνεια στο χαρτοφυλάκιό τους.

4.2 Προσδιοριστικοί παράγοντες της συγκέντρωσης και ανταγωνιστικότητας του τραπεζικού συστήματος

Η σχέση μεταξύ του βαθμού συγκέντρωσης μιας τραπεζικής αγοράς και της ανταγωνιστικότητας και αποτελεσματικότητας των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων που την αποτελούν δεν είναι ξεκάθαρη και άρα απαιτείται περισσότερη εμπειρική διερεύνηση. Η τάση συγκέντρωσης στις τραπεζικές αγορές παγκοσμίως, όπως και στη δική μας αγορά, μας οδηγεί να εξετάσουμε την επίδραση που ενδέχεται να ασκεί η συγκέντρωση στο καθαρό άνοιγμα των επιτοκίων χορηγήσεων και τραπεζικής χρηματοδότησης (Net Interest Margin - NIM). Η μεταβλητή αυτή αναμένεται να αποτελεί σαφέστερη μέτρηση της αποτελεσματικότητας και της ανταγωνιστικότητας του τραπεζικού συστήματος στις πιο παραδοσιακές τραπεζικές δραστηριότητες από το στατιστικό «H». Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η πληροφορία που περιέχεται στην εκτίμηση του «H» είναι λιγότερο έγκυρη από ότι απαιτείται για να αποτελεί το μόνο σημείο αναφοράς. Η σχέση συγκέντρωσης, ανταγωνιστικότητας και αποτελεσματικότητας, όπως ανανακλάται στο μέγεθος του NIM, ενδέχεται να επηρεάζεται σημαντικά από το επίπεδο της κανονικοποίησης του ρυθμιστικού περιβάλλοντος (regulation) της αγοράς, τη σχέση ανταγωνιστικότητας-αποτελεσματικότητας, καθώς και άλλους θεσμικούς ή ειδικούς παράγοντες. Για να απομονωθεί η επίδραση που πιθανόν ασκεί ο βαθμός συγκέντρωσης στην ανταγωνιστικότητα, εκτιμούμε γραμμικές παλινδρομήσεις με εξαρτημένη μεταβλητή το NIM της τράπεζας i

και χώρας k και ανεξάρτητες μεταβλητές εκτός της μεταβλητής που προσεγγίζει τη συγκέντρωση για τη χώρα k (HHI, CR-5) μια σειρά από μεταβλητές ελέγχου, οι οποίες χαρακτηρίζουν τις τράπεζες του δείγματος. Η επίδραση του μακροοικονομικού περιβάλλοντος και του χρηματοπιστωτικού συστήματος απομονώνεται με τη χρήση μεταβλητών ελέγχου. Το επίπεδο πληθωρισμού π.χ. ενοχοποιείται για τη θετική επίδραση που ασκεί στο NIM προξενώντας μεγαλύτερη ασυμμετρία στην πληροφόρηση. Η δυνατότητα χρηματοδότησης των επιχειρήσεων από την κεφαλαιαγορά πιθανόν εξασκεί πιέσεις στο NIM, όπως επίσης ενδέχεται ο οικονομικός κύκλος να επιδρά στο ύψος των επιτοκίων χορηγήσεων και καταθέσεων. Η ομοιομορφία του ρυθμιστικού πλαισίου του τραπεζικού συστήματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της ζώνης του ευρώ, αποτελεί το λόγο της ανυπαρξίας των σχετικών μεταβλητών ελέγχου.

5) Δείγμα και μεθοδολογία

Το εμπειρικό κομμάτι της παρούσας εργασίας χρησιμοποιεί ένα αρχικό δείγμα 44 χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων από την Ελλάδα και το Βέλγιο, με τα στοιχεία να προέρχονται από τη βάση δεδομένων Bankscore, ενώ για τις χρηματοοικονομικές μεταβλητές χρησιμοποιούμε ως πηγή την Eurostat. Η επιλογή του δείγματος επικεντρώθηκε στην προσπάθεια να καλύψουμε ένα σημαντικό ποσοστό του ενεργητικού του τραπεζικού τομέα των δύο χωρών. Τα στοιχεία που χρησιμοποιούμε είναι σε ενοποιημένη βάση για την περίοδο 2000 – 2010, με το αριθμό των παρατηρήσεων να ανέρχεται, κατά μέσο όρο σε 440.

Για να εξακριβώσουμε την επίδραση που πιθανόν να έχει η συγκέντρωση ενός τραπεζικού συστήματος στην ανταγωνιστικότητα, ελέγχοντας ταυτόχρονα για συγκεκριμένα εταιρικά χαρακτηριστικά, καθώς και για το μακροοικονομικό περιβάλλον στο οποίο λειτουργούν τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, χρησιμοποιούμε τον ακόλουθο προσδιορισμό μιας γραμμικής συνάρτησης ανοιγμένης μορφής (reduced form) για ένα πάνελ στοιχείων (panel data set):

$$NIM_{k,i} = \alpha + \beta_1 CR_k + \beta_2 \sum_{i=1}^n BSV_{k,i} + \beta_3 \sum MAV_k + \text{error}$$

όπου k,i καταδεικνύει τη χώρα (k) και την τράπεζα (i) του δείγματός μας, NIM είναι το Καθαρό Επιτοκιακό Περιθώριο, CR-5 είναι ο δείκτης συγκέντρωσης εκτιμώμενος ως προς το μερίδιο αγοράς των πέντε μεγαλύτερων τραπεζών κάθε χώρας βάσει στοιχείων ενεργητικού, HHI είναι ο δείκτης συγκέντρωσης Herfindahl-Hirschmann, BSV είναι ένα διάνυσμα χαρακτηριστικών τραπεζικών μεταβλητών που αναμένεται να επηρεάζουν την κερδοφορία, όπως το μέγεθος, εκφραζόμενο από τα συνολικά στοιχεία ενεργητικού (TA), η ρευστότητα, για την οποία χρησιμοποιούμε τον λόγο καταθέσεων και βραχυπρόθεσμης χρηματοδότησης ως προς τα συνολικά στοιχεία ενεργητικού (LIQ), ο λόγος της καθαρής θέσης ως προς το σύνολο του ενεργητικού (EQ/TA) και τέλος, ο λόγος μη επιτοκιακού εισοδήματος ως προς τα συνολικά στοιχεία ενεργητικού (FEE). Όσον αφορά στις μακροοικονομικές μεταβλητές που χρησιμοποιούμε στο μοντέλο μας, αυτές είναι ο πληθωρισμός (INF), το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (GDP) και τέλος ο λόγος της χρηματιστηριακής αξίας της αγοράς της κάθε εξεταζόμενης χώρας ως προς το ΑΕΠ (MVR).

6) Εμπειρικά αποτελέσματα

Ο πίνακας παρουσιάζει την εκτίμηση για την επίδραση της συγκέντρωσης στην ανταγωνιστικότητα με βάση το μοντέλο για το NIM. Αντίθετα από τα αποτελέσματα της μελέτης των Demirguz-Kunt, Laeven και Levine (2004), δεν βρίσκουμε σχέση ανάμεσα στη συγκέντρωση και το καθαρό επιτοκιακό περιθώριο (NIM) και τα αποτελέσματά μας είναι συμβατά με τους Smirlock (1985), Burger (1995) και Prager και Hannah (1999) καθώς τόσο ο δείκτης συγκέντρωσης CR5 όσο και ο δείκτης συγκέντρωσης HHI δεν είναι στατιστικά σημαντικοί. Από τις μεταβλητές ελέγχου οι στατιστικά σημαντικές είναι ο λόγος των καταθέσεων και της βραχυπρόθεσμης χρηματοδότησης ως προς το σύνολο του ενεργητικού (LIQ) με αρνητικό

πρόσημο και ο λόγος του μη-επιτοκιακού εισοδήματος ως προς το σύνολο του ενεργητικού (FEE) με θετικό πρόσημο. Δηλαδή όσο αυξάνεται το FEE τόσο αυξάνεται το καθαρό επιτοκιακό περιθώριο (NIM) ενώ όσο αυξάνεται η ρευστότητα τόσο μειώνεται το καθαρό επιτοκιακό περιθώριο (NIM). Είναι πιθανόν, οι τράπεζες με μεγαλύτερη ρευστότητα να τείνουν να μειώνουν τα επιτόκια χορηγήσεων και έτσι είναι μικρό το περιθώριο κέρδους τους από αυτά. Σύμφωνα με τα αυτά αποτελέσματα, η περαιτέρω συγκέντρωση στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα δεν αναμένεται να επηρεάσει αρνητικά την ανταγωνιστικότητα. Η περαιτέρω συγκέντρωση θα επιδράσει θετικά στο πρόβλημα της ευθραυστότητας (fragility) του ελληνικού τραπεζικού συστήματος. Σε περιόδους κρίσης, όταν η ρευστότητα του τραπεζικού συστήματος είναι μικρή, κυρίως λόγω της υποβάθμισης των κρατικών ομολόγων, η συγκέντρωση δεν θα έχει αρνητικές επιδράσεις στην ανταγωνιστικότητα. Έτσι, οι καταθέτες θα αντιμετωπίζουν με περισσότερη εμπιστοσύνη τα υπάρχοντα τραπεζικά ιδρύματα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 15

Στατιστικά παλινδρόμησης						
Πολλαπλό R	0,818760788					
R Τετράγωνο	0,670369228					
Προσαρμοσμένο R Τετρό	0,578496578					
Τυπικό σφάλμα	0,009106025					
Μέγεθος δείγματος	44					
ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΙΑΚΥΜΑΝΣΗΣ						
	βαθμοί ελευθερίας	SS	MS	F	Σημαντικότητα F	
Παλινδρόμηση	8	0,006070808	0,000758851	10,45901495	2,428302768	
Υπόλοιπο	36	0,002985109	0,000082919			
Σύνολο	44	0,009055917				
	Συντελεστές	Τυπικό σφάλμα	t	τιμή-P	Κατώτερο 95%	Υψηλότερο 95%
Τεταγμένη επί την αρχή	117,3292343	225,5281645	0,520242049	0,606079748	-340,0630832	574,7215519
EQTA	0,003532575	0,023533177	0,150110396	0,881515408	-0,044194921	0,05126007
FEE	0,516170678	0,069131593	7,466494744	0,810047152	0,375965308	0,656376047
TOTAL ASSETS	-2,283627499	2,430872363	-0,93942715	0,353772309	-7,213665155	2,646410157
HHI	0,254124211	0,385298585	0,659551375	0,513739252	-0,527297537	1,03554596
LIQ	-0,019663794	0,008253005	-2,38262237	0,022592141	-0,036401664	-0,002925924
INF	0	0	0	0	0	0
GDPE	661,8366708	2278,413987	0,290481306	0	-3959,001069	5282,674411
MVR	-1040,822156	1610,6005	-0,64623236	0,522227533	-4307,271369	2225,627057

ΠΙΝΑΚΑΣ 16

Στατιστικά παλινδρόμησης						
Πολλαπλό R	0,818760788					
R Τετράγωνο	0,670369228					
Προσαρμοσμένο R Τετράγωνο	0,578496578					
Τυπικό σφάλμα	0,009106025					
Μέγεθος δείγματος	44					
ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΙΑΚΥΜΑΝΣΗΣ						
	βαθμοί ελευθερία	SS	MS	F	Σημαντικότητα F	
Παλινδρόμηση	8	0,006070808	0,000758851	10,45901	2,428302768	
Υπόλοιπο	36	0,002985109	0,0000829			
Σύνολο	44	0,009055917				
	Συντελεστές	Τυπικό σφάλμα	t	τιμή-P	Κατώτερο 95%	Υψηλότερο 95%
Τεταγμένη επί την αρχή	-94,01644855	137,8366315	-0,68208609	0,49955	-373,5620939	185,5291968
EQTA	0,003532575	0,023533177	0,150110396	0,881515	-0,044194921	0,05126007
FEE	0,516170678	0,069131593	7,466494744	0,810047	0,375965308	0,656376047
TOTAL ASSETS	-2,283627499	2,430872363	-0,93942715	0,353772	-7,213665155	2,646410157
CR5	0,611562116	0,927239543	0,659551375	0,513739	-1,268966839	2,492091071
LIQ	-0,019663794	0,008253005	-2,38262237	0,022592	-0,036401664	-0,002925924
INF	0	0	0	0	0	0
GDPE	2000,579743	3127,878231	0,639596428	0	-4343,051333	8344,21082
MVR	20,679233	78,62611321	0,263007189	0,794044	-138,7819155	180,1403815

Εξαρτημένη μεταβλητή είναι το Καθαρό Επιτοκιακό Περιθώριο (NIM). Όλες οι μεταβλητές προκύπτουν ως αριθμητικοί μέσοι της περιόδου 2000-2010. Οι επεξηγηματικές μεταβλητές είναι: Ο δείκτης συγκέντρωσης βασισμένος στο σύνολο του ενεργητικού των πέντε μεγαλύτερων χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων κάθε χώρας (CR-5), ο δείκτης συγκέντρωσης Herfindahl-Hirschmann (HHI), το σύνολο του ενεργητικού (TOTAL ASSETS), ο λόγος των καταθέσεων και της βραχυπρόθεσμης χρηματοδότησης ως προς το σύνολο του ενεργητικού (LIQ), ο λόγος του μη-επιτοκιακού εισοδήματος ως προς το σύνολο του ενεργητικού (FEE), ο λόγος της καθαρής θέσης ως προς το σύνολο του ενεργητικού (EQTA), ο πληθωρισμός (INF), ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ (GDPE) και ο λόγος της χρηματιστηριακής αξίας ως προς το ΑΕΠ (MVR). Η εκτίμηση των μοντέλων έγινε με τη μέθοδο ελαχίστων τετραγώνων (OLS).

7) ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Χρησιμοποιήσαμε το πιο πρόσφατο δείγμα στη σχετική βιβλιογραφία και εκτιμήσαμε την επίδραση της συγκέντρωσης της τραπεζικής αγοράς στην ανταγωνιστικότητα, χρησιμοποιώντας ως μεταβλητές ελέγχου χαρακτηριστικές μεταβλητές που περιγράφουν τη διαφορετικότητα των τραπεζών του δείγματος. Οι εκτιμήσεις μας δεν διαφέρουν σημαντικά από την υπάρχουσα βιβλιογραφία, εκτός από την εκτίμηση της επίδρασης της συγκέντρωσης στην ανταγωνιστικότητα, για την οποία υπήρχε εμπειρικά διάσταση συμπερασμάτων. Για μια τελεσίδικη στατιστική εκτίμηση της ανταγωνιστικότητας στην ελληνική αγορά με τη χρήση του «H» απαιτείται ο εμπειρικός προσδιορισμός της συνάρτησης μακροχρόνιου κόστους για να υπολογιστεί το εύρος των αποτελεσματικών μεγεθών των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων. Εν κατακλείδι, συμπεραίνουμε πρώτον ότι η περαιτέρω συγκέντρωση δεν επηρεάζει την ανταγωνιστικότητα του τραπεζικού κλάδου στην Ελλάδα και το Βέλγιο. Δεύτερον, όταν αυξάνεται η ρευστότητα τότε οι τράπεζες μειώνουν τα επιτόκια και έτσι μειώνεται και το κέρδος που θα αποκόμιζαν από αυτά. Τέλος τρίτον, όσο αυξάνεται ο λόγος του μη-επιτοκιακού εισοδήματος ως προς το σύνολο του ενεργητικού τόσο αυξάνεται το καθαρό επιτοκιακό περιθώριο. Αυτά τα αποτελέσματα θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για να ενισχύσουν επιχειρήματα περί της άμεσης ανάγκης συγχωνεύσεων και εξαγορών στον ελληνικό τραπεζικό τομέα, έχοντας σαν επακόλουθο μεγαλύτερη ασφάλεια και σταθερότητα στο ήδη υπάρχον τραπεζικό σύστημα.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:**ΞΕΝΑ ΠΑΡΕΡΣ**

- Asli Demirguc-Kunt, Luc Laeven and Ross Levine, "Regulation, Market Structure, Institutions and the cost of Financial Intermediation", April 2003.
- Allen N. Berger – Timothy H. Hannan, "The efficiency cost of market power in the Banking Industry: A test of the "quiet life" and related hypotheses".
- Klaus Schaeck and Martin Cihak, "How does competition affect efficiency and soundness in banking?", European Central Bank, September 2008.
- John Goddard, Philip Molyneux, John O.S. Wilson and Manouche Tavakoli, "European banking: An overview", January 2007.
- Kevin Davis, "Banking Concentration, Financial Stability and Public Policy", August 2007.
- Allen F. and D. Gale (2004), "Competition and Financial Stability", Journal of Money credit and Banking, 36, pp. 453-480.
- Allen L. and A. Rai (1996), "Operational Efficiency in Banking: An International Comparison", Journal of Banking and Finance 20, pp. 655-672.
- Berger A. N. (1995), "The Profit-Structure Relationship in Banking", Tests of Market-Power and Efficient-Structure Hypotheses, Journal of Money, Credit and Banking 27, pp. 404-431.
- Berger A. N. (2003), "The Economic Effects of Technological Progress: Evidence from the Banking Industry", Journal of Money, Credit and Banking 35, pp. 141-176.
- Berger A. N. and T. H. Hannan (1989), "The Price-Concentration Relationship in Banking", Review of Economics and Statistics 71, pp. 291-299.
- Berger A. N., Demirguz-Kunt A., R. Levine and J. G. Haubrich (2004), "Bank Concentration and Competition: An Evolution in the Making", Journal of Money, Credit and Banking 36, pp. 433-451.

- Bikker J. A. and K. Haaf (2002), Competition, "Concentration and Their Relationship: An Empirical Analysis of the Banking Industry", Journal of Banking and Finance 26, pp. 2191-2214.
- Boon J. (2008), "A new way to measure competition", The Economic Journal, 118, pp. 1245-1261.
- Carletti E. (2008), "Competition and Regulation in Banking", in A. V. Thakor and A. W. A. Boot (eds), Handbook of Financial Intermediation and Banking, North-Holland, Amsterdam, Chapter 14.
- Delis M. and E. G. Tsionas (2009), "The joint estimation of bank- level market power and efficiency", Journal of Banking & Finance, 33, pp. 1842-1850.
- Mamatzakis E., C. Staikouras and N. Koutsomanoli-Fillipaki (2006), "Competition and Concentration in the Banking Sector of the South Eastern European Region", Emerging Markets Review 6, pp. 192-209.
- Shaffer S. (1989), "Competition in the U.S. Banking Industry", Economic Letters 29, pp. 321-323.
- Staikouras C. and N. Koutsomanoli-Fillipaki (2006), "Competition and Concentration in the New European Banking" Landscape 12, pp. 443-482.

ΕΛΛΗΝΙΚΑ PAPERS

- Σαράντη Λώλου, «Σύγκριση του Ελληνικού Τραπεζικού Συστήματος με τα αντίστοιχα άλλων Ευρωπαϊκών χωρών», Μάρτιος 1999.
- Εμμανουήλ Τσιριτάκη και Ηλία Τσιριγωτάκη, «Συγκέντρωση και Ανταγωνιστικότητα στον τραπεζικό τομέα».
- Γκίκα Χαρδούβελη, «Η ανταγωνιστικότητα των Ελληνικών Τραπεζών στην Ευρώπη», άρθρο στον Οικονομικό Ταχυδρόμο.
- Ένωση Ελληνικών Τραπεζών, «Το Ελληνικό Τραπεζικό σύστημα το 2010», Ιούνιος 2011.
- Κώστα Μελά, «Η Ιστορία του Ελληνικού Τραπεζικού Συστήματος», Σεπτέμβριος 2012.

BIBΛΙΑ

- Δημητρίου Θ. Πατρινού, «Χρήμα – Τράπεζες και Χρηματοοικονομική Πολιτική», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1999.
- Κώστα Μελά, «Εισαγωγή στην Τραπεζική Χρηματοοικονομική Διοικητική», Τόμος Α', Εκδόσεις Έξαντας, Αθήνα 2002.
- Πρόδρομου Γ. Ευθύμογλου και Απόστολου Α. Μπάλλα, «Χρηματοδοτικοί Οργανισμοί και Αγορές», Έκδοση Γ', Εκδόσεις Ευγ. Μπένου, Αθήνα 2003, σελ. 342 – 369.
- Paul de Grauwe, «Τα οικονομικά της Νομισματικής Ένωσης», Έκτη Διεθνής Έκδοση, Εκδόσεις Παπαζήση, σελ. 269 – 351.
- Park Y. S. and J. Zwick, «Διεθνής Τραπεζική Θεωρία και Πρακτική», Ένωση Ελληνικών Τραπεζών, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1988.

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

- www.jstor.org
- www.economist.com
- www.bankofgreece.gr
- www.bloomberg.com
- www.hba.gr
- europa.eu
- www.nbg.gr
- www.hcmc.gr
- www.ase.gr
- www.cplp.org
- www.oecd.org
- www.osce.org
- www.ecb.int
- www.eib.org
- ec.europa.eu/eurostat

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ